

Csongrád Városi Önkormányzat Képviselő-testületének 8/2022. (II. 25.) önkormányzati rendelete
(egységes szerkezetben)

A Bartók-rét (Ibolyás) - Keselyes-dűlő helyi jelentőségű védett természeti területté nyilvánításáról

Csongrád Városi Önkormányzat Képviselő-testülete az Alaptörvény 32. cikk (1) bekezdésének a) pontjában, a Magyarország helyi önkormányzatairól szóló 2011. évi CLXXXIX. tv. 13. § (1) bekezdésének 11) pontjában, a természet védelméről szóló 1996. évi LIII. törvény 62. § (2) bekezdésében meghatározott feladatkörében, valamint a természet védelméről szóló 1996. évi LIII. törvény 24. § (1) bekezdésének b) pontjában, a 36.§ (1)bekezdésében, az 55. § (1)bekezdésében kapott felhatalmazás alapján a következőket rendeli el:¹

1. §

Helyi jelentőségű védett természeti területté nyilvánítja a „Bartók-rét (Ibolyás) – Keselyes-dűlő” nevű területet.

2. §

A Bartók-rét (Ibolyás) – Keselyes-dűlő helyi jelentőségű védett természeti terület kiterjedése 38.9667 ha, ingatlan-nyilvántartási helyrajzi számait, a védetté nyilvánított terület ingatlan-nyilvántartási adatait a rendelet 1. melléklete, a terület területi hatályát (térképi ábrázolását) a rendelet 2. melléklete, a védetté nyilvánított terület természeti értékeinek felsorolását a 3. melléklet, a természetvédelmi kezelési tervet a 4. melléklet tartalmazza.

3. §

A Bartók-rét (Ibolyás) – Keselyes-dűlő helyi jelentőségű terület védetté nyilvánításának indokai és természetvédelmi célja

- a) a természeti és kultúrtörténeti értékekben gazdag területen összpontosuló technikai sportok káros hatásából fakadó veszélyeztető tényezők megszüntetése,
- b) a növénytakasúások, állatközösségek fenntartása, védelmük elősegítése,
- c) a rekreáció, a természetvédelmi oktatás, ismeretterjesztés és zöldszturizmus lehetőségeinek megteremtése, biztosítása,
- d) a hagyományos gazdálkodás feltételeinek biztosítása.

4. §

A Bartók-rét (Ibolyás) – Keselyes-dűlő helyi jelentőségű természetvédelmi területre vonatkozó korlátozásokat és engedélyhez kötött tevékenységek felsorolását a természet védelméről szóló 1996. évi LIII. törvény, valamint a Természetvédelmi Kezelési Terv tartalmazza.

5. §

A természetvédelmi bírság kiszabására vonatkozó rendelkezéseket a természet védelméről szóló 1996. évi LIII. törvény 80. §-a, valamint a természetvédelmi bírság kiszabásával kapcsolatos szabályokról szóló 33/1997. (II. 20.) Korm. rendelet tartalmazza.

6. §

Ez a rendelet 2022. március 15-én lép hatályba.

Bedő Tamás sk.
polgármester

Dr. Juhász László sk.
jegyző

1 A bevezető a Csongrád Város Önkormányzata Képviselő-testületének 36/2025. (X. 31.) önkormányzati rendelete 1. §-ával megállapított szöveg.

Védetté nyilvánított terület ingatlan-nyilvántartási adatai

	A	B	C	D
1	Hrsz	jelleg	terület(ha)	Megnevezés
2	0321/6	legelő	3,325	Bartók-rét
3	0321/9	legelő	2,2728	Bartók-rét
4	0321/10-a	legelő	1,1756	Bartók-rét
5	0321/10-b	erdő	0,1907	Bartók-rét
6	0321/13-a	szántó	0,9594	Bartók-rét
7	0321/13-b	legelő	1,5519	Bartók-rét
8	0321/13-c	legelő	0,6113	Bartók-rét
9	0321/15	legelő	2,8212	Bartók-rét
10	0321/17	legelő	0,3379	Bartók-rét
11	0321/18	legelő	2,9055	Bartók-rét
12	0321/23-a	erdő	0,0939	Bartók-rét
13	0321/23-b	kivett saját használatú út	0,00636	Bartók-rét
14	0321/23-c	kivett saját használatú út	0,0599	Bartók-rét
15	0321/23-d	erdő	7,8559	Bartók-rét
16	0321/24-f	kivett árok	0,1030	Bartók-rét
17	0321/24-g	legelő	0,3376	Bartók-rét
18	0321/24-h	nádas	2,6037	Bartók-rét
19	0321/25	legelő	1,4545	Bartók-rét
20	0321/26	legelő	1,4766	Bartók-rét
21	0321/27	legelő út	1,2915	Bartók-rét
22	0321/21	kivett árok	0,2395	Bartók-rét
23	0321/22	kivett árok	0,1046	Keselyes-dűlő
24	0322/65	kivett agyaggödör	0,5000	Keselyes-dűlő
25	0322/66-a	kivett agyaggödör	3,9350	Keselyes-dűlő
26	0322/66-b	kivett saját használatú út	0,1557	Keselyes-dűlő
27	0322/57	erdő	0,3716	Keselyes-dűlő
28	0322/38	erdő	2,1658	Keselyes-dűlő
29	Összes terület		38,90646	

Védetté nyilvánított terület természeti értékei

	A
1	Növények bugaci nőszőfű (<i>Epipactis bugaciense</i>) hússzínű ujjaskosbor (<i>Dactylorhiza incarnata</i>), keskenylevelű gyapjúsás (<i>Eriophorum angustifolium</i>) kisfészkes aszat (<i>Cirsium brachycephalum</i>) mocsári kosbor (<i>Orchis laxiflora</i> ssp. <i>palustris</i>) mocsári nőszőfű (<i>Epipactis palustris</i>)
2	Puhatestűek éti csiga (<i>Helix pomatia</i>)
3	Ízeltlábúak atalanta lepke (<i>Vanessa atalanta</i>) imádkozó sáska (<i>Acrida hungarica</i>) nappali pávaszem (<i>Inachis io</i>) sisakos sáska (<i>Mantis religiosa</i>)
4	Halak réti csík (<i>Misgurnus fossilis</i>)
5	Kétéltűek barna ásóbéka (<i>Pelobates fuscus</i>) barna varangy (<i>Bufo bufo</i>) dunai göte (<i>Triturus dobrogicus</i>) kecskebéka (<i>Rana esculenta</i>) kis tavibéka (<i>Rana lessonae</i>) mocsári béka (<i>Rana arvalis</i>) tavi béka (<i>Rana ridibunda</i>) vöröshasú unka (<i>Bombina bombina</i>) zöld levelibéka (<i>Hyla arborea</i>) zöld varangy (<i>Bufo viridis</i>)
6	Hüllők fürgye gyík (<i>Lacerta agilis</i>) mocsári teknős (<i>Emys orbicularis</i>) vízisikló (<i>Natrix natrix</i>)
7	Madarak barázdabillegető (<i>Motacilla alba</i>) barna rétihéja (<i>Circus aeruginosus</i>) bíbic (<i>Vanellus vanellus</i>) búbos banka (<i>Upupa epops</i>) búbos pacsirta (<i>Galerida cristata</i>) cigány csaláncsuk (<i>Saxicola torquata</i>) cserregő nádiposzáta (<i>Acrocephalus scirpaceus</i>) dankasirály (<i>Larus ridibundus</i>) daru (<i>Grus grus</i>) egerészölyv (<i>Buteo subbuteo</i>) erdei fülesbagoly (<i>Asio otus</i>) erdei pinty (<i>Fringilla coelebs</i>) fehér gólya (<i>Ciconia ciconia</i>) fekete gólya (<i>Ciconia nigra</i>) feketerigó (<i>Turdus merula</i>) fülemüle (<i>Luscinia megarhynchos</i>) füsti fecske (<i>Hirundo rustica</i>) gyurgyalag (<i>Merops apiaster</i>) házi rozsdafarkú (<i>Phoenicurus ochruros</i>) héja (<i>Accipiter gentilis</i>) kakukk (<i>Cuculus canorus</i>) karvaly (<i>Accipiter nisus</i>)

	A
	kék cinege (<i>Parus coerulea</i>) kuvik (<i>Athene noctua</i>) kerti rozsdafarkú (<i>Phoenicurus phoenicurus</i>) mezei pacsirta (<i>Alauda arvensis</i>) mezei veréb (<i>Passer montanus</i>) molnárfecske (<i>Delichon urbica</i>) nádi tücsökmadár (<i>Locustella luscinioides</i>) nádirigó (<i>Acrocephalus arundinaceus</i>) nagy fakopáncs (<i>Dendrocopos major</i>) nagy goda (<i>Limosa limosa</i>) nagy kócsag (<i>Egretta alba</i>) őszapó (<i>Aegithalos caudatus</i>) piroslábú cankó (<i>Tringa totanus</i>) sárga billegető (<i>Motacilla flava</i>) sárgalábú sirály (<i>Larus cachinnans</i>) sárgarigó (<i>Oriolus oriolus</i>) szalakóta (<i>Coracias garrulus</i>) széncinege (<i>Parus major</i>) szürke gém (<i>Ardea cinerea</i>) tengelic (<i>Carduelis carduelis</i>) tövisszúró gébics (<i>Lanius collurio</i>) vetési varjú (<i>Corvus frugileus</i>) vízityúk (<i>Gallinula chloropus</i>) vörös vércse (<i>Falco tinnunculus</i>) zöldike (<i>Carduelis chloris</i>)
8	Emlősök keleti sün (<i>Erinaceus concolor</i>), korai denevér (<i>Nyctalus noctula</i>) mezei cickány (<i>Crocidura leucodon</i>) vakondok (<i>Talpa europaea</i>)

1. Természetvédelmi célkitűzések

1.1. **Bartók-rét** (Ibolyás) védetté nyilvánításának elsődleges célja a Bokrosi-homokhát délnyugati szélén eleve csak elszórtan, kis területen előforduló szélbarázdák, táji szinten is ritka, egyedülálló lápi, illetve szikes gyepeinek, valamint azok védett növényeinek (hússzínű ujjaskosbor, mocsári kosbor, mocsári nőszőfü, kisleveles aszat, keskenylevelű gyapjúsás) és állatfajainak (kételtűek, vízisikló, a parti madarak (bíbic, nagy goda, piros lábú cankó), fehér gólya, fekete gólya, nagy kócsag, szürke gém) megőrzése, gyarapodásának elősegítése.

1.2. Az **Ibolyás** (0321/24 hrsz. mélyedése) nádasainak és az ott élő réti csík, kételtűek, vízisikló, mocsári teknős, gázlómadarak, barna rétihéja, nádi énekesek életfeltételeinek biztosítása.

1.3. A **Bartók-rét** lápi élőhelyeit mikroklíma reguláló, pufferelő hatása miatt fenntartó, a fokozottan védett, bennszülött bugaci nőszőfü élőhelyét jelentő, számos erdei és ligetes tájszerkezetet kedvelő madár táplálkozó- és költőhelyét jelentő, tájképi szempontból is értékes Bartók-réttől északra elhelyezkedő erdősáv hosszútávú megőrzése.

1.4. A **Bartók-rét** keleti részén költő fehér gólya zavartalan fészkelésének, a ligetes tájszerkezetet kedvelő madarak (különösen a szalakóta) költő- és táplálkozóhelyének biztosítása.

1.5. A **Keselyes-dűlő** homokbányájának védetté nyilvánításának fontos célja az itt lévő üde lápi élőhelyek és védett növényfajai (hússzínű ujjaskosbor, mocsári kosbor, mocsári nőszőfü) megóvása, a homokbánya keleti részén lévő gyurgyalgalköltőhely hosszútávú, zavarásmentes fenntartása, a fekete gólya újbóli költési feltételeinek megteremtése.

1.6. A **Keselyes-dűlő** homokbányájának védetté nyilvánításának célja egyben az itt folyó szabadidős tevékenység (crossmotorozás) és a természetvédelmi, környezetvédelmi és lakossági érdekek (különös tekintettel a zajvédelemre) hosszútávon is fenntartható összehangolása.

1.7. A tájképi és kultúrtörténeti értéket képviselő lápi, illetve szikes gyepek, erdősávok, facsoportok, erdős sztyepp fiziognómia megőrzése.

2. Természetvédelmi stratégiák

2.1. A fenti célok érdekében a Bartók-rét (Ibolyás) területén a jelenlegi tájmintázat fenntartására kell törekedni.

2.2. A Bartók-réten a legeltetés és a kaszálás fenntartása a jövőben is szükséges a természetes gyepek, azok védett növényeinek megőrzése, az azok eltűnését, átalakulását, az élőhelyek degradálódását, természeti állapotának csökkenését okozó nádasodás, gyomosodás, cserjésedés, erdősödés, lágy- és fásszerű invazív növények terjeszkedésének elkerülése végett.

2.3. A fenti üde élőhelyek és védett növényeik fennmaradása érdekében fontos vízellátottságuk, a fenntartásukhoz szükséges üde, párás, kiegyenlített mikroklíma, a tartósabban felszín közeli talajvízszint megőrzése, az ősztől tavaszig tartó sekély felszíni elöntések biztosítása különösen tekintettel a globális felmelegedésre, klímaváltozásra (minden évszakban emelkedő hőmérsékletek, fokozódó párolgás, csökkenő, egyenetlenebbé váló csapadékbevitel, s az emiatt is csökkenő talajvízszint), ami a természeti értékek fennmaradását eleve veszélyezteti.

2.4. A Bartók-rét üde élőhelyeinek és védett növényeinek fennmaradásához szükséges üde, párás, kiegyenlített mikroklímát az annak északi szélén lévő 0321/23 hrsz. erdősáv biztosítja a fák árnyékolása miatti kisebb mértékű felmelegedés, párologtatás, a lombkoronában felfogott vízgőz, csapadék (és ez által is felmelegedést mérséklő) és a növényzet párologtatásának párasító hatása, a

párolgást fokozó, a Bartók-rét üde mélyedéseiben felhalmozódó vízpárát elfújó jellemző északi és északnyugati szelek erejének mérséklése révén. Emellett ezen erdősáv puffterületként védi a Bartók-rét üde élőhelyeit és védett növényeit a Bokros-szőlőhegy szőlő- és gyümölcsstermesztéséből, zöldségstermesztéséből, szántóföldi műveléséből, kertgazdálkodásából adódóan, a házi szennyvízszikkasztásból a talajba és a tervezett védett terület felé tartó lokális és regionális talajvízáramlásokba kerülő vegyszer- és tápanyagtöbblettől, a Bokrosi-szőlőhegyről kifújt portól, homoktól és az azokra tapadó, száraz ülepedéssel kiülepedő tápanyagoktól, vegyszermaradványoktól. Ezen erdősáv megőrzése tájképi szempontból is fontos, takarófásításként is funkcionál, ami által jelentősen mérsékli a szomszédos szőlőhegyi területeken jellemző emberi jelenlét, tevékenység láthatóságát, azok zajhatását a leendő helyi jelentőségű természetvédelmi terület irányába. Eme erdősáv megőrzését, tervezett védett területbe vonását a 0321/23 hrsz. középső részén lévő fehér nyarasban a bennszülött, fokozottan védett bugaci nőszőfű (*Epipactis bugacense*) is indokolja. A fentiek miatt ezen erdősáv megőrzése, a folyamatos erdőborítás biztosítása fontos.

2.5. A Keselyes-dűlő felhagyott homokbányájában lévő üde lápi élőhelyek és védett növényfajaik megóvása, a fennmaradásukhoz szükséges párás, hűvös mikroklíma biztosítása érdekében szükséges a körülöttük lévő (0322/57, 66 hrsz.) fehér nyaras facsoportok, illetve a volt homokbánya déli részén lévő fehér nyaras erdők (0322/38 hrsz. (91/A erdőrészlete)) megtartása. Ezek az erdőfoltok, facsoportok egyben felfogják a környező szántókon, gyümölcsösökben, szőlőkben, tanyákon talajba, talajvízáramlásokba jutó - a 0322/66 hrsz nyugati részére eső lápi élőhelyeknek és védett növényeiknek (hússzínű ujjaskosbor, mocsári nőszőfű, mocsári kosbor)) kedvezőtlen - vegyszermaradványokat és tápanyagtöbbletet, a környező mezőgazdasági parcellákról kifújt port, homokot és az azokra tapadó, száraz ülepedéssel kiülepedő tápanyagokat, vegyszermaradványokat, mérséklik a környező mezőgazdasági tájban, utakon, tanyákon zajló emberi jelenlét láthatóságát, zajhatását a tervezett védett terület irányába, de egyben azok részben csökkentik a crosspálya használatának láthatóságát, zajhatását, porterhelését is környezete irányába. A 0322/66 hrsz. nyaras facsoportjai e zavaró hatások érzékelhetőségét az e hrsz. nyugati részén lévő legmélyebb fekvésű védett növényeket (hússzínű kosbor, mocsári kosbor, mocsári nőszőfű) is tartalmazó magassásrét felé is mérséklik. A fenti erdők, facsoportok egyben védett énekesmadaraknak, vágómadárnak, harkályoknak is otthont adnak, sőt a Keselyes-dűlő homokbányájának déli szélén lévő fehér nyaras (0322/38 hrsz.(91/A erdőrészlet)) a jövőben akár a fekete gólya költésének is felnövekedve ismét biztosíthatja. Így a fenti facsoportok megtartása, az erdők erdőművelési ágban tartása fontos természetvédelmi cél.

2.6. A talajfelszín és a természeti értékek kíméletével folytatott szántóföldi, gyeperdő- és vadgazdálkodás, vízgazdálkodás, szabadidős tevékenység (turizmus, motocrosspálya-használat), bemutatás, oktatás.

2.7. Az 1. pontban meghatározott természetvédelmi célkitűzések megvalósítását elősegítő, hatékony természetvédelmi kezelést, a degradálódott élőhelyek rehabilitációját támogató kutatások, valamint a beavatkozások hatásainak rendszeres nyomon követése és dokumentálása, monitoringja.

3. Természetvédelmi kezelési módok, korlátozások és tilalmak

3.1. Művelési ághoz nem köthető természetvédelmi kezelési módok, korlátozások és tilalmak

3.1.1. Vízgazdálkodás

3.1.1.1. A terület vízháztartásának, természetes lefolyásviszonyainak megváltoztatása nem engedélyezett, a szabályozható vízmegtartás, a meglévő csatornák, árkok részbeli megtartása javasolható, de azok üzemeltetését a klímaváltozással fokozódó vízellátottságbeli szélsőségekhez kell igazítani rugalmasan az adott év csapadék- és belvízviszonyait figyelembe vételével.

3.1.1.2. Szabályozható vízviszatarítás, a csatorna időszakos duzzasztása javasolt a Felső-csatorna legfelső, Bartók-rétet megcsapoló szakaszán, a Bartók-rét szélbarázdáiban (0321/10, 17, 18, 24, 25, 26 hrsz-ok északi része, 0321/23 hrsz. déli széle, 0321/6, 27 hrsz-ok) lévő lápi és szikes élőhelyeinek, fenti védett növényeinek vízellátásának, a védett réti csík, kétéltűek, vízisikló, mocsári teknős, parti madarak, gázlómadarak, nádasok madarainak életfeltételeinek javítása végett. Így hosszabb távon a 0322/54 hrsz-mal érintkező kanyarulatban új, szabályozható vízviszatarító műtárgy elhelyezése javasolható. Ugyanezen csatorna vagy akár a Bartók-rét északi szélére eső 0321/22 hrsz. árok is részben vagy egészben betemethető, de mivel az átlag feletti csapadékbeviteli években a víztöbblet nemcsak a gazdálkodást, de a lápi és szikes élőhelyek és az azokon előforduló védett növények fennmaradását is veszélyeztetheti (lásd a víztöbblet a nádasok terjeszkedését segítő), így a szabályozható vízmeztartás, a meglévő csatornák, árkok részbeli megtartása inkább javasolható, de azok üzemeltetését a klímaváltozással fokozódó vízellátottságbeli szélsőségekhez kell igazítani rugalmasan az adott év csapadék- és belvízviszonyait figyelembe vételével.

3.1.1.3. A Bartók-rétet (Ibolyás) északról határoló 0321/22 hrsz. vak árokból csak a tájidegen fák távolíthatók el, az őshonos cserjék és fák megőrzendők, mert ez is a vízviszatarítást, a helyben lehullott csapadék megtartását segíti, ami elengedhetetlen a Bartók-rét szélbarázdájában (Ibolyás) lévő zsombéksásosok, magassásrétek, üde láprétek, mocsárrétek és szikes rétek, valamint az ott előforduló keskenylevelű gyapjúsás, mocsári nőszőfű, hússzínű ujjaskosbor, mocsári kosbor élőhelyeinek, életfeltételeinek megőrzéséhez.

3.1.1.4. **Járulékos árkokkal, csatornákkal nem vezethető el felszíni víz a Bartók-rét üde gyepeiről** (0321/10, 17, 18, 24, 25, 26 hrsz-ok északi része, 0321/23 hrsz. déli széle, 0321/6, 27 hrsz-ok, 0321/13 hrsz. délkeleti része) **vagy épp a Keselyes-dűlő felhagyott homokbányájának legmélyebbfekvésű területeiről** (0322/66 hrsz. nyugati része), **azokon talajvizet párologtató, felszínbe mélyített mesterséges tavak sem alakíthatók ki.**

3.1.1.5. A Bartók-rét (Ibolyás) szélbarázdája (0321/17, 18, 24-25, 26 hrsz-ok északi része, 0321/6, 23, 27 hrsz-ok) körül - s különösen a Bartók-rét (Ibolyás) északi szélétől számított -200 m-en belül semmilyen intenzív, jelentős volumenű talajvizet felhasználó vízkivétel (pl. öntözővíz) nem engedélyezhető a Bartók-rét szélbarázdájában lévő talajvízhatás alatt álló zsombéksásosok, magassásrétek, üde láprétek, mocsárrétek és szikes rétek – és az azokon előforduló védett keskenylevelű gyapjúsás, mocsári nőszőfű, hússzínű ujjaskosbor, mocsári kosbor, kistűzű aszat – ökológiai vízigényének megőrzése miatt. A Bartók-réttől északra történő talajvizet megcsapoló vízkivétel a regionális talajvízáramlások megcsapolása által a fenti élőhelyek és védett növények fennmaradását, vízellátottságát veszélyeztethetné.

3.1.2. Szabadidős tevékenységek, azokra vonatkozó korlátozások

3.1.2.1. A Keselyes-dűlő felhagyott homokbányájában **a motocrosspálya nyomvonalának intenzív módosítása, a komolyabb földmunkák kevéssé javasolt**, mert az a 0322/65-66 hrsz-ra eső gyomos száraz gyepek homoki gyepek felé való regenerációját nehezíti, s zavarja a gyurgyalagok költését.

3.1.2.2. A **gyurgyalagok sikeres költésének biztosítása** (a költőpárok zavarásának, a költőüregek beomlásának (s így a fiókák, szülők betemetődésének és megfulladásának), a tojások, fiókák, költőpárok eltaposásának, sérülésének elkerülése) **végett május 1-től augusztus 15-ig tilos a Keselyes-dűlő felhagyott homokbányáján (0322/57, 65, 66 hrsz.) lévő motocrosspálya használata.** Ebben az időszakban azon motorozás (vagy bármilyen más jármű közlekedése), illetve egyéb földmunkák, nyomvonal-módosítás sem lehetséges.

3.1.2.3. Az állatvilág (különösen a madárvilág) nyugalmanak biztosítása végett **tilos valamennyi munkaszüneti nap (vasárnap és más pirosbetűs ünnepnapokon) a Keselyes-dűlő felhagyott homokbányáján lévő motocrosspálya (0322/57, 65, 66 hrsz.) használata belső égésű motorral**

működő járművekkel (pl. crossmotor, quad, ssw buggy, autó, tehergépjármű), ekkor semmilyen jelentős hanghatással járó tevékenység (beleértve akár az egyéb földmunkákat is) nem végezhető.

3.1.2.4. Valamennyi **nap tilos a motorozás és más jelentős zajhatással járó munkát, tevékenység végezése reggel 10.00 előtt és 18.00 óra után** az állatvilág nyugalmanak biztosítása végett a Keselyes-dűlő felhagyott homokbányáján lévő motocrosspályán (0322/57, 65, 66 hrsz.).

3.1.2.5. A Keselyes-dűlő felhagyott homokbányáján lévő motocrosspályán (0322/57, 65, 66 hrsz.) **verseny rendezése tilos** a környező lakosságot és az állatvilágot ért jelentős, zavaró zajterhelés elkerülése végett.

3.1.2.6. A Keselyes-dűlő felhagyott homokbányáján lévő motocrosspályán (0322/57, 65, 66 hrsz.) jelenlévő motorokon a zajkibocsátást mérséklő fojtók használata a kifugócsőben kötelező az élővilágot ért zajterhelés mérséklése végett.

3.1.2.7. A motocrosspályához legközelebbi tanyákon (0317/20, 0317/21, 0317/22, 0317/23, 0317/24, 0317/25, 0319/3, 0321/2, 0321/4, 0322/2, 0322/5, 0322/6, 0322/7, 0322/22, 0322/23, 0322/42, 7271 hrsz-ok) élő lakosság, illetve az állatvilág nyugalmanak biztosítása végett **a hatályban lévő zajvédelmi rendeletek betartandók.**

3.1.2.8. **Tilos a crossmotorokkal, egyéb pályafenntartást végző munkagépekkel behajtani a 0322/66 hrsz. nyugati részén lévő fehér nyarakkal övezett, hússzínű kosbor, mocsári kosbor, mocsári nőszőfű előfordulásával érintetett, tűzegmohás magassásrétekekkel borított – lápi jellegű, pangóvízes – mélyedésbe** (a volt homokbánya legmélyebb része), **illetve a 0322/57 hrsz. meglévő és a 0322/38 hrsz. (91/A erdőrészlet) újasarjazztatandó fehér nyarasokba**, mert előbbi esetben a taposás nyomán létrejövő keréknyomok az üde élőhelyek és védett fajaik károsodását, pusztulását okoznák, felszaggatnák a tűzegképző mohaszőnyeget, míg utóbbi esetben akadályoznák az erdő aljnövényzetének regenerálódását, spontán felújulását. A motorok, munkagépek zajhatása, az intenzív emberi jelenlét zavarhatja az élő madarakat is.

3.1.2.9. A Keselyes-dűlő motocrosspályájának bekerítése esetén a kerítés ne legyen teljesen tömör, hanem legyen olyan lyukméretű, hogy az ne jelentsen tájökológiai akadályt a kistestű földfelszínen mozgó állatok (védett csigák, ízeltlábúak, kételtűek, hüllők, kisemlősök) tájban való mozgása számára, de a nagytstű vadak motocrosspályára való bejutását akadályozza, mert a pálya használata idején elütésük nemcsak a vadaknak, de a motocrosspályát használók számára is életveszélyes. A kerítés olyan magas legyen, hogy azon ne lehessen motort átemelni, alul pedig annyira legyen tömör, hogy alatta motort ne lehessen áttolni. A fából készült, nem tömör deszkakerítés tájbaillő lehetne, s alig jelentene tájökológiai akadályt.

3.1.2.10. A 0322/65, 66 hrsz-okra eső motocrosspálya északi, keleti és nyugati peremén a környező növényzetet érő kiporzás, állatvilágot érő zajhatások mérséklése miatt legalább 2 fasornyi szélességű, cserjeszintet is tartalmazó takarófásítás - vagy ahol ez nem lehetséges takarócserjésítés - telepítése javasolt hosszabb távon. Ugyanakkor a motocrosspálya keleti részén a takarófásítás kialakítása az ottani villanyvezeték miatt korlátos, így ott legfeljebb csak takarócserjésítés kialakítása lehet cél, ameddig a villanyvezeték nem kerül áthelyezésre a szolgáltató által. A lombkoronaszintbe gyorsan növő, természetes, elágazó lombkoronájú, száraz, homoki termőhelyet elviselő fák (azaz fehér nyár (*Populus alba*) és a szürke nyár (*Populus canescens*)) telepítése javasolt, amelyekkel eme őshonos fafajok állománya növelhető lenne. Erdei fenyő (*Pinus sylvestris*) elegyítése is elfogadható, noha az fokozottan tűzveszélyes – főleg a klímaváltozás hatásait is figyelembe véve, ugyanis kiszáradva a villámcsapás hatására könnyen felgyullad, a tűz a környező védendő élőhelyekre, védett növényállományokra is áttérjedhet, ráadásul a szárazodó, egyenlőtlen csapadékeloszlású, fokozódó párologtatású klíma mellett csökkenő talajvízszint mellett felnövekedése is lassabb lehet, száradásos pusztulása gyakoribb lehet -, tájidegen, így az kevésbé javasolt még akkor is, ha az ősztől tavaszig tartó időszakban az a lombhullató fákhoz képest a motocrossozás láthatóságát és zajhatását jobban

csillapítaná környezete irányába. Így inkább a nyaras állományok sűrűbb ültetése javasolható a takarófásításban. A cserjeszintbe a száraz, homokos talajokat elviselő - még ilyen körülmények közt is magasabbra növe – őshonos, egybibés galagonya (*Crataegus monogyna*) telepítése javasolható, amely sűrű, elágazó ágszerkezete miatt a port is jobban felfogja, kissé jobb zajcsillapító hatású. Nagyobb sűrűségű telepítése, tövises ágai miatt sövényyszerűen ültetve egyfajta járulékos kerítésfunkciót is elláthat, ami felnövekedve az illetéktelenek, vadak motocrosspályára való bejutását is akadályozhatja, ami balesetvédelmi, vagyonvédelmi szempontból is kedvező. Ugyanakkor a galagonya terjeszkedése a gyomos száraz gyepeken kontrolálendő a kiszabadult állományok kivágásával, legeltetéssel a 0322/65, 66 hrsz. motocrosspályán belül, mert elszaporodása nemcsak a gyomos száraz gyepek homoki gyepek felé való regenerációját gátolja, de a ki- és berepülés akadályozásával a gyurgyalagok költésének sem kedvező. Mindenképp elkerülendő, hogy egy esetleges talajvízszintsüllyedés, szárazodás mellett a galagonya a 0322/66 hrsz. nyugati részén lévő legmélyebb térszínű volt bányaureg lápi élőhelyein megjelenjen, mert az az ottani mocsári kosbor, mocsári nőszőfű és hússzínű ujjaskosbor állományok eltűnéséhez is vezethet. Ugyanakkor a gyorsan növe fehér vagy szürke nyarak vagy akár galagonyák telepítésével a takarófásítás hamarabb elláthatja takaró, zajcsillapító, pufferelő (tápanyag- és vegyszerterhelés mérséklése), klímareguláló (csapadékot, szelet felfogó, párasító, árnyékoló, hőterhelést mérséklő hatása, ami a 0322/66 hrsz. lápi élőhelyeinek és védett orchideáinak (hússzínű ujjaskosbor, mocsári kosbor, mocsári nőszőfű) fennmaradását is segíti), élőhelyi (lásd ligetes tájszerkezethez kötődő és erdei madarak költés- (az odvasodó nyarak miatt akár az odulakó szalakóta, búbos banka, cinegék is) és táplálkozáscélú, denevérek pihenés-, szaporodás-, telelécélú megtelepedésének elősegítése) funkcióját.

3.1.3 Egyéb fajvédelmi intézkedések

3.1.2.11. A Bartók-rét (Ibolyás) északi részét (0321/6, 13, 15, 17, 18, 23, 24, 25, 26, 27 hrsz-ok északi része) villanyoszlopainál a madarak áramütését mérséklendőül olyan műszaki megoldás javasolt, amivel a villanyvezeték menti viszonylag gyakori áramütések elkerülhetők (lásd érintésvédelmet fokozó szigetelt papucsok felszerelése).

3.1.2.12. A Bartók-réten lévő fehér gólyafészek környékén a költési időszakban a költést veszélyeztető, zavaró tevékenység nem végezhető, a fészek a villanyvezeték, villanyoszlop esetleges karbantartási munkálatai során sem távolítható el, a fészekemelő megtartandó.

3.1.2.13. Mivel a Bartók-rét alkalmas táplálkozóhely a fokozottan védett, különleges élőhelyvédelmi intézkedést igénylő szalakóta (*Coracias garrulus*) számára, s mivel a környező hazai nyaras állományok még nem odvasodnak kellően, így e madárfaj költésének elősegítése végett javasolt a Bartók-rét északi részén futó villanyvezeték villanykaróin szalakótaodúk elhelyezése. A kihelyezett odúkat a villanyoszlopok, villanyvezeték karbantartása során is meg kell őrizni, költési időszakban körülöttük a költést veszélyeztető, zavaró tevékenység nem végezhető.

3.1.2.14. A Bartók-rétet északról övező erdősávban (lásd 0321/23 hrsz. 83/B, E erdőrészletek nemes nyarasa, az SZE 42, 43 erdőrészlet akácosa, 83/F erdőrészlet fehér nyaras-akácosa), a Bartók-rét nyugati szélén lévő facsoportok (0321/9-10 hrsz-ok), a 0322/57, 66 hrsz. motocrosspálya fehér nyaras facsoportok, a Keselyes-dűlő felhagyott homokbányájának déli részén lévő 0322/38 hrsz. (91/A erdőrészlet) fehér nyaras megőrzése az erdei és ligetes tájszerkezetet kedvelő madarak táplálkozása és költése szempontjából is fontos, de az odvas fák hiánya miatt a fenti faállományoknál az odulakó madarak költésének elősegítése miatt madároodúk, a denevérek szaporodásának, pihenésének, telelésének elősegítése végett denevérládák is telepíthetők.

3.1.3. Vadgazdálkodás

3.1.3.1. A Bartók-rét gyepein előforduló hússzínű ujjaskosbor, mocsári kosbor, mocsári nőszőfű, kislefű, aszat és keskenylevelű gypjúsás (0321/6, 17, 18, 25, 26, 27 hrsz-ok északi része, 0322/6, 27 hrsz-ok), a Bartók-rétet északról övező 0321/23 hrsz. 83/F erdőrészlet fehér nyaras-akácósában előforduló bugaci nőszőfű, a Keselyes-dűlő felhagyott homokbányájának nyugati (0322/66 hrsz.)

részen lévő védett hússzínű ujjaskosbor, mocsári kosbor, mocsári nőszőfű állományainak megőrzése, kitérülésének elkerülése miatt **a vaddisznó-állomány aktív szabályzására van szükség**, annak túltartása a tervezett védett területen szigorúan tilos.

3.1.3.2. A Bartók-rét gyepein előforduló hússzínű ujjaskosbor, mocsári kosbor, mocsári nőszőfű, kislefű, kislefű és keskenylevelű gyapjúsás (0321/6, 17, 18, 25, 26, 27 hrsz-ok északi része, 0322/6, 27 hrsz-ok), a Bartók-rétet északról övező 0321/23 hrsz. 83/F erdőrésztlet fehér nyaras-akácosában előforduló bugaci nőszőfű, a Keselyes-dűlő felhagyott homokbányájának nyugati (0322/66 hrsz.) részén lévő védett hússzínű ujjaskosbor, mocsári kosbor, mocsári nőszőfű állományokban és azok környezetében szőrök és vadetető elhelyezése tilos, mert a vadak taposása, a kihelyezett takarmány tápanyagtöbblete gyomosodást okozhat, e védett növények állományait visszaszoríthatja.

3.1.3.3. A Bartók-rét gyepein (0321/6, 9, 10, 15, 17, 18, 25, 26, 27 hrsz-ok, 0321/13 hrsz. délkeleti és nyugati része, 0321/24 hrsz. déli része), a Bartók-rétet északról övező erdősávban (lásd 0321/23 hrsz. 83/B, E erdőrésztletek nemes nyarasa, az SZE 42, 43 erdőrésztlet akácosa, 83/F erdőrésztlet fehér nyaras-akácosa) illetve a Keselyes-dűlő felhagyott homokbányáját délről határoló 0322/38 hrsz. (91/A erdőrésztlet) fehér nyarasban a vadászatra jogosultak továbbra is vadászhatnak, e területek továbbra is a területileg illetékes vadásztársaság vadászterületei maradhatnak. A vadászható vadfajokat, azok vadászati idejét, a vadászatra való jogosultságot a vadászatra vonatkozó jogszabályok szabályozzák továbbra is, e tekintetben további szigorítás nem szükséges a tervezett természetvédelmi területen. Ugyanakkor a Keselyes-dűlő felhagyott homokbányájának motocrosspályája (0322/57, 65, 66 hrsz-ok) esetleges bekerítésével a vadászterületből kieshet. Mivel a Keselyes-dűlő felhagyott homokbányájában lévő motocrosspálya (0322/57, 65, 66 hrsz-ok) használata és a vadászati tevékenység egyszerre, párhuzamosan egy időben veszélyes), így amennyiben a vadászat e hrsz-okat, a 0322/38 hrsz. (91/A erdőrésztlet) fehér nyarast vagy az azokkal közvetlen szomszédos parcellákat (lásd a motocross pályától keletre lévő 0317/91, 136 hrsz. szőlők, 0317/48 hrsz. 91/B erdőrésztlet akácosa, a motocross pályától északra lévő 0322/35, 36, 55 hrsz. szántók, a motocross pályától nyugatra lévő 0322/3 hrsz. tanyahely, 0322/61, 63 hrsz. parlag, 0322/25, 26, 27, 32, 33, 43, 59 hrsz. szántók) érinti, akkor a vadászatra jogosultnak a crosspálya tulajdonosával egyeztetnie kell a vadászat idejéről, arról a tulajdonost tájékoztatni kell.

3.1.3.4. Zajhatása miatt vadászat nem javasolt a Bartók-rét gyepein (0321/6, 9, 10, 15, 17, 18, 25, 26, 27 hrsz-ok, 0321/13 hrsz. délkeleti és nyugati része, 0321/24 hrsz. déli része), a Bartók-rétet északról övező erdősávban (lásd 0321/23 hrsz. 83/B, E erdőrésztletek nemes nyarasa, az SZE 42, 43 erdőrésztlet akácosa, 83/F erdőrésztlet fehér nyaras-akácosa), illetve a Keselyes-dűlő felhagyott homokbányájának területén (0322/57, 65, 66 hrsz-ok, 0322/38 hrsz. (91/A erdőrésztlet) fehér nyaras) a madarak március 15-július 15 közti költési időszakában a madarak nyugalmanak biztosítása végett. Különösen nem javasolt vadászat a Bartók-rét keleti szélén költő fehér gólya fészkeinek közelében (lásd a tervezett védett területre eső 0321/6, 13, 15 hrsz-ok gyepek, 0321/13 hrsz. középső és északi részének szántója, a 0321/23 hrsz. 83/F erdőrésztletének keleti része illetve a tervezett védett területtől északra a 7140, 7146, 7147, 7148, 7149, 7156, 7143, 7219, 7220, 7221, 7222, 7223, 7224, 7225, 7226 hrsz-ok) annak április 15-július 15 közti, a Keselyes-dűlő felhagyott homokbányájában (0322/66 hrsz. keleti része) költő gyurgyalagok közelében (a tervezett védett területre eső 0322/57, 66 hrsz-ok, 0322/38 hrsz. (91/A erdőrésztlet) fehér nyaras, illetve attól északra a 0322/35, 36, 55 hrsz. szántók, keletre lévő 0317/91, 136 hrsz. szőlők, 0317/48 hrsz. 91/B erdőrésztlet akácos) azok május 1-augusztus 15 közti költési időszakaiban. Amennyiben a Bartók-rét északi részét metsző villanyvezeték oszlopain szalakótafészkek kerülnek elhelyezésre, s azokban aktuálisan e madarak költenek is, akkor azok május 15-július 15 közti költési időszakában a Bartók-rét északi részén (0321/6, 13 15, 17, 18, 25, 26, 27 hrsz-ok gyepei, 0321/23 hrsz. 83/F erdőrésztlet fehér nyaras-akácosa) sem javasolt a vadászat.

3.1.3.5. A Bartók-rét gyepein (0321/6, 9, 10, 15, 17, 18, 25, 26, 27 hrsz-ok, 0321/13 hrsz. délkeleti és nyugati része, 0321/24 hrsz. déli része), az Ibolyás nádasában (0321/24 hrsz.), a Bartók-rétet északról övező erdősávban (lásd 0321/23 hrsz. 83/B, E erdőrészek nemes nyarasa, az SZE 42, 43 erdőrészt akácosa, 83/F erdőrészt fehér nyaras-akácosa), illetve a Keselyes-dűlő felhagyott homokbányájában (0322/57, 65, 66 hrsz-ok, 0322/38 hrsz. (91/A erdőrészt) fehér nyaras) a madarak és a környező tanyákon élő emberek nyugalma miatt **vadászat este (jellemzően 19 órától reggel 8 óráig) nem lehetséges**. Az esti vadászat a hanghatások mellett balesetveszélyes és a lelőtt vad megtalálása is nehezebb, ami miatt szintén nem javasolt. Az esti vadászat különösen nem javasolt a madarak március 15-július 15. közti költési időszakában.

3.1.3.6. **A Bartók-rét gyepein** (0321/6, 9, 10, 15, 17, 18, 25, 26, 27 hrsz-ok, 0321/13 hrsz. délkeleti és nyugati része, 0321/24 hrsz. déli része) – így a hússzínű ujjaskosbor, a mocsári kosbor, a mocsári nőszőfű, a kiséfű és a keskenylevelű gyapjúság előfordulásával érintett mocsárréteken, üde lápréteken, magassárréteken, szikes réteken (0321/6, 17, 18, 25, 26, 27 hrsz-ok északi része, 0322/6, 27 hrsz-ok) - , **az Ibolyás nádasában** (0321/24 hrsz. északi része), a Bartók-rétet északról övező erdősáv keleti részén (a bugaci nőszőfűvet is tartalmazó 0321/23 hrsz. 83/F erdőrészt fehér nyaras-akácósában), **a Keselyes-dűlő felhagyott homokbányájának nyugati (0322/66 hrsz.) részén lévő védett hússzínű ujjaskosbort, mocsári kosbort, mocsári nőszőfűt tartalmazó cserjésedő-erdősődő magassárréttel borított mélyedésben és az azt övező, illetve a 0322/57 hrsz-on lévő fehér nyarasában nem létesíthető semmilyen intenzív vadtartó telep** (pl. vaddisznókert, fácskatelep) a vadtartás túró, taposó hatásának elkerülése miatt, ami a fenti természetesebb gyepeket, erdők aljnövényzetét, a védett növényállományokat károsíthatná, ami különösen a hagymás-gumós fenti orchideák kitúrásának megelőzése miatt fontos. Vadtartótelep létesítésére potenciálisan a degradáltabb aljnövényzetű Bartók-rétet északnyugatról határoló 0321/23 hrsz. 83/B, E erdőrészek nemes nyarasában, az SZE 42, 43 erdőrészt akácósában, és a Keselyes-dűlő felhagyott homokbányáját délről határoló 0322/38 hrsz. (91/A erdőrészt) fehér nyarasban lenne lehetőség, de az aljnövényzet komolyabb taposásának, túrásának elkerülése, illetve az utóbbi fehér nyaras spontán felújulásának, felnövekedésének elősegítése miatt ez sem javasolt. Hasonló vadtenyésztés célú tájhasználat esetlegesen a Bartók-rét keleti részén lévő 0321/13 hrsz. szántójának helyén lehetséges, de ehhez ott fákat kellene telepíteni. Az intenzív vadtartás ürülékéből képződő, talajba, lokális és regionális talajvízáramlásokba jutó tápanyagok sem kedvezőek a fenti gyepeknek, védett növényeknek, mert a gyomosodást, cserjésedést, erdősődést, illetve a mélyfekvésű, üde (csapadék összegyűlésére, talajvíz feltörésére alkalmas) térszíneken a nádasodást segítik, amivel nemcsak a fenti védett növények, de akár gyepek élőhelyeik is eltűnhetnek, állapotuk jelentősen romolhat. A 0322/57, 65, 66 hrsz-okon a motocrossozáshoz kötődő zajhatások, emberi jelenlét sem kedvezne egy intenzív vadtartó telep kialakításának, de ez a jelenlegi tájhasználat ellentétes is lenne. A megijedt kitérő állatok balesetveszélyt jelenthetnek a Keselyes-dűlő felhagyott homokbányájában folyó szabadidős tevékenységre, annak biztonságos végzését veszélyeztethetik.

3.1.4. *Bejárás, bemutatás, látogatás, oktatás*

3.1.4.1. A Bartók-rét (0321/6, 9, 10, 13, 15, 17, 18, 24, 25, 26, 27 hrsz-ok) és az azt északról övező erdősáv (lásd 0321/23 hrsz. 83/B, E erdőrészek nemes nyarasa, az SZE 42, 43 erdőrészt akácosa, 83/F erdőrészt fehér nyaras-akácosa), a Keselyes-dűlő felhagyott homokbányájának déli részén lévő 0322/38 hrsz. fehér nyaras (91/A erdőrészt) a jövőben is szabadon látogatható lenne.

3.1.4.2. A Bartók-rét mélyfekvésű szélbarázdáinak (lásd 0321/17, 18, 25, 26 hrsz-ok északi része, 0322/6, 27 hrsz-ok) és a Keselyes-dűlő felhagyott homokbányájának (0322/66 hrsz.) legmélyebb nyugati részének látogathatósága azok késő ősztől tavaszig tartó elöntése idején – a tözegmohaszőnyeg, gyepek felszaggatásának elkerülése végett -, illetve az ott előforduló védett növényfajok (hússzínű ujjaskosbor, mocsári kosbor, mocsári nőszőfű, kiséfű és a keskenylevelű gyapjúság) jellemzően május 1-július 15. közötti virágzásának idején csak korlátozottan (lehetőség szerint ne jelentős emberlétszámmal, kiscsoportosan vagy egyénileg), lehetőleg vezetővel (környező

tanyatulajdonosokkal, a Környezet- és Természetvédők Csongrád Városi Egyesületének tagjainak szakvezetésével) javasolt a védett növények jelentősmértékű letaposásának elkerülése végett. **A fenti két érzékeny időszakban e mélyfekvésű, vizenyős gyepek legfeljebb csak gyalogosan közelíthetők meg, gépjárművekkel nem, azokat a meglévő földutakon, száraz gyepeken kell hagyni.**

3.1.4.3. A látogatás, bemutatás, bejárás, megközelítés során a Bartók-réten (0321/6, 9, 10, 13, 15, 17, 18, 24, 25, 26, 27 hrsz-ok) és az azt északról övező erdősávban (lásd 0321/23 hrsz. 83/B, E erdőrészletek nemes nyarasa, az SZE 42, 43 erdőrészlet akácosa, 83/F erdőrészlet fehér nyaras-akácosa), a 0322/65, 66 hrsz. gyepein, facsoportjain, a 0322/57 hrsz. meglévő és a 0322/38 hrsz. (91/A erdőrészlet) újrasarjazzatandó fehér nyarasokban járulékos út, ösvény nem létesíthető a gyepek felszakadozásának, az erdők aljnövényzetének sérülése, a védett növények letaposásának, állományának csökkenésének elkerülése végett, de ezzel a csigák, kételtűek, hullók, kisemlősök elütése, eltaposása, a madarak zavarása is mérsékelhető.

3.1.4.4. Tilos a bejárás a fenntartási, természetvédelmi célú kezelési munkálatokat (nádvágas, invazív fajok irtása) kivéve a 0321/24 hrsz. északi részén lévő nádasba annak fragmentálódásának és az ott élő kételtűek, vízisiklók, mocsári teknősök eltaposásának, azok és a nádasban táplálkozó, költő madarak zavarásának elkerülése végett.

3.1.4.5. A Keselyes-dűlő felhagyott homokbányájának (0322/57, 65, 66 hrsz.) látogatását, bemutatását, az oda történő bejárást a tulajdonosokkal előre egyeztetni kell, arról őket értesíteni kell. Az illetéktelen belépés megakadályozására a crosspálya bekamerázandó, körbekeríthető, ami miatt a fenti egyeztetés elengedhetetlen lesz. A Keselyes-dűlő homokbányáján lévő crosspálya használata a tulajdonosok tudta nélkül szigorúan tilos. A crosspálya használatakor annak látogatása balesetveszélyes, az csak azon kívül lehetséges. A bemutatást, a természetvédelmi monitoringhoz szükséges terepbejárást a tulajdonosnak lehetővé kell tennie előzetes időpont-egyeztetést követően a crosspálya bekerítését követően is, de e szándékot a tulajdonos felé is előzetesen jelezni kell.

3.1.4.6. Ismertetőtábla elhelyezése ökoturisztikai és környezeti nevelési szempontból javasolt mind a Bartók-réten (leginkább a 0316/1 hrsz út mentén a 0321/9 hrsz. délnyugati csücskén - a 0321/3 hrsz tanya délkeleti csücskéhez közel (a Bartók-rét délnyugati csücskén)), **mind a Keselyes-dűlő homokbányájánál** (az azt keletről határoló 0318 hrsz. út mentén a védendő terület északkeleti csücskénél (pl. 0317/25 hrsz. tanya közelében vagy a 0322/57 hrsz erdőfolt magasságában)). A terület bemutatását a Környezet- és Természetvédők Csongrád Városi Egyesülete kérésre vállalja. A tervezett védett területen burkolt út nem létesíthető.

3.1.5. Természetvédelmi infrastruktúra

A védett terület határait a főbb közlekedési útvonalak mentén táblákkal meg kell jelölni. A Bartók-rét védettségét minimum 2, de akár 4 táblával is lehet jelölni. A Bartók-réten a táblák a terület 4 sarkán (a 0316/1 hrsz út mentén a 0321/13 hrsz. délkeleti csücskén (Bartók-rét délkeleti csücske) és a 0321/9 hrsz. délnyugati csücskén - a 0321/3 hrsz. tanya délkeleti csücskéhez közel - (a Bartók-rét délnyugati csücskén), illetve az Ibolyás dűlő (0320 hrsz.) mentén annak 0374 hrsz. úthoz való csatlakozásánál (0321/23 hrsz. északnyugati csücskénél lévő akácok szélén) és a 0321/13 hrsz. északnyugati csücskével határos szakaszán, a fehér gólya fészek közelében, a 7157 hrsz. út becsatlakozásánál) helyezhetők el. A Keselyes-dűlő homokbányájánál a védettséget jelző tábla az azt keletről határoló 0318 hrsz. út mentén a védendő terület északkeleti csücskénél (pl. 0317/25 hrsz. tanya közelében vagy a 0322/57 hrsz erdőfolt magasságában) illetve járulékosan a Bernát dűlő (0317/155 hrsz.) becsatlakozásánál helyezhető el.

3.1.6. Javasolt kutatások, felmérések, monitorozások

Minden évben javasolt a Bartók-rét hússzínű ujjaskosbor, mocsári kosbor, mocsári nőszőfű, kislefű, aszat és keskenylevelű gyapjúsás (0321/6, 17, 18, 25, 26, 27 hrsz-ok északi része, 0322/6, 27 hrsz-ok), az azt északról határoló erdőben (0321/23 hrsz. 83/F erdőrészlete) előforduló bugaci nőszőfű,

valamint a Keselyes-dűlő felhagyott homokbányájában (0322/66 hrsz. nyugati része) lévő hússzínű ujjaskosbor, mocsári kosbor, mocsári nőszőfű állományok felmérése, tőszámlása e növények májustól július elejéig tartó virágzási időszakában. Minden évben szükséges lehet a Keselyes-dűlő felhagyott homokbányájában (0322/66 hrsz. keleti része) költő gyurgyalagok állomány felmérése a május-júniusi költési időszakban. Ezen kívül évi gyakorisággal érdemes ornitológiai és herpetológiai vizsgálatokat is végezni. A kutatást, felmérést, biodiverzitás-monitoringot a Környezet- és Természetvédők Csongrád Városi Egyesülete és a Kiskunsági Nemzeti Park Igazgatóság munkatársai (lásd az illetékes természetvédelmi őr) fogják végezni.

3.2. Művelési ághoz, illetve földhasználati módhoz köthető természetvédelmi kezelési módok, korlátozások és tilalmak

3.2.1. Gyepek kezelése, fenntartása, azok védett növényállományainak, állatainak megőrzéséhez szükséges intézkedések, kezelések, korlátozások

3.2.1.1. A Bartók-réten (0321/6, 0321/9, 0321/10, 0321/15, 0321/17, 0321/18, 0321/25, 0321/26, 0321/27 hrsz-ok, 0321/13 hrsz. délkeleti és nyugati része, 0321/23, 0321/24 hrsz-ok déli részei) a legeltetés és a kaszálás fenntartása a jövőben is szükséges a természetes gyepek és azok védett növényeinek, az alacsonyabb fűtarlót igénylő állatok (lásd fürgye, pacsirták, billegetők, ligetes tájszerkezetet kedvelő madarak) megőrzése, az azok eltűnését, átalakulását okozó nádasodás, gyomosodás, cserjésedés, erdősödés, lágy- és fásszárú invazív növények terjeszkedésének elkerülése végett. **A jövőben spontán felnövő tájidegen, invazív fák, cserjéket el kell távolítani akár azok kivágásával.**

3.2.1.2. A hússzínű ujjaskosbor, a mocsári kosbor, a mocsári nőszőfű, a kistűzű aszat és a keskenylevelű gyapjúsás előfordulásával érintett mocsárrétek, üde láprétek, magassárrétek, szikes rétek (0321/6, 17, 18, 25, 26, 27 hrsz-ok északi része, 0322/6, 27 hrsz-ok) felszíni vízborítása esetén nem legeltethetők, nem kaszálhatók.

3.2.1.3. A fenti védett növényfajok (különösen az orchideák (kosborok, nőszőfüvek)) maghozamának elősegítése végett az e védett növények legtömegesebb előfordulásával érintett 0321/6, 17, 18, 25, 26, 27 hrsz-ok északi, mélyfekvésű részein (lásd a mellékelt térképen lilával jelölt sávja) **a kaszálása, legeltetése a fenti védett növények elvirágzása előtt (jellemzően május 1-július 15 közt) nem lehetséges.**

3.2.1.4. A kaszálás a mocsári kosbor és a mocsári nőszőfű előfordulásával érintett 0322/6, 27 hrsz-ok szélbarázdáiban (lásd mellékelt térképen barnával jelölt terület) lehetőség szerint szüneteltetendő a legeltetés és a kaszálás az e védett növények májustól július 15-ig terjedő virágzási időszakában, de az adott évi állománymérettől, a termésérés időpontjától függően ettől rugalmasabban el lehet térni.

3.2.1.5. A kaszálás, legeltetés tilalmi időpontjait rugalmasan kell igazítani az adott év időjárási, hidrológiai viszonyaihoz, illetve az azok által befolyásolt virágzási és termésérési időszakhoz a Bartók-réten.

3.2.1.6. A Bartók-rét (Ibolyás) szélbarázdájában (0321/17, 18, 25, 26 hrsz-ok északi része, 0321/6, 27 hrsz-ok) lévő zsombéksásosok, magassárrétek, üde láprétek, mocsárrétek és szikes rétek, valamint az azokon előforduló keskenylevelű gyapjúsás, a mocsári nőszőfű, hússzínű ujjaskosbor, mocsári kosbor és kistűzű aszat élőhelyeinek, életfeltételeinek megőrzése miatt szükséges **a felnövő zöld juhar és amerikai kőris terjeszkedésének korlátozása eme invazív fák kivágásával.** Ez a gyepeket kedvelő védett állatoknak is kedvező.

3.2.1.7. A reketyefűz felnövekedése egy korlátig eltűrhető a Bartók-réten, mert még nem terjeszkedik vészesen, az nem foglalja el a fenti védett növények élőhelyeit, nem csökkenti állományméretüket, s a gyepeket igénylő védett állatok életterét sem.

3.2.1.8. A Keselyes-dűlő homokbányájának legmélyebb részén (0322/66 hrsz. nyugati része) lévő hússzínű ujjaskosboros, mocsári kosboros, mocsári nőszőfüves magassásréten a reketyefűz és a parti fűz terjeszkedése kordában tartandó, mert annak terjeszkedése a magassásréteket és a fenti orchideák termőhelyét megszüntetheti. Így idővel állományszabályzásra, egyes egyedek kivágására szükség lehet, de mivel e cserjék szegélyeiben, árnyékában vannak leginkább jelen e védett növények, így az árnyékosabb, hűvösebb, párásabb mikroklíma fenntartása miatt – illetve mivel e cserjések is lápi élőhelyek – célszerű a maihoz hasonló kiterjedésben a reketyefűzek és parti fűzek állományait fenntartani, amely a ligetes tájszerkezetet kedvelő és az erdőkhoz kötődő madarak szempontjából is előnyös. A kaszálás és a legeltetés e mélyedésben a cserjésedési-erdősödési folyamatokat kontrolálhatná, de az egyben felszaggathatja e lápi mélyedés tőzegmoharétegét, s akár a fenti védett növények kitaposásához is vezethetne. **Ezért e mélyedés kaszálása (különösen géppel), legeltetése egyelőre kevésbé javasolt.**

3.2.1.9. A Keselyes-dűlő felhagyott homokbányájának motocrosspályáján (0322/65-66 hrsz.) lévő gyomos száraz gyepek homoki gyepek felé való regenerációját - és egyben a fűzgyík, a barázdabillegető, a búbos pacirta előfordulását és a gyurgyalagok költését - lehetővé tevő nyíltabb gyepraktúra fenntartása miatt a motocrossozás esetleges megszűnését követően juh, esetleg szarvasmarha, ló vagy kecske legeltetése vagy kaszálás javasolt, amivel a gyomosodási, cserjésedési, erdősödési folyamatok is kontrolálhatók. E kezelési formák a motocrosspálya használata mellett is lehetségesek, noha a használathoz kötődő túrás, taposás részben a cserjék, fák terjeszkedését korlátozza.

3.2.1.10. A Bartók-rét gyepein (0321/6, 9, 10, 15, 17, 18, 25, 26, 27 hrsz-ok, 0321/13 hrsz. délkeleti és nyugati része, 0321/24 hrsz. déli része) gyepei csak megfelelő műszaki állapotú mezőgazdasági munkagépekkel művelhetők, amelyekből olajos szennyeződés nem érheti a gyepeket és azok védett növényeit (lásd mocsári kosbor, mocsári nőszőfű, hússzínű ujjaskosbor, keskenylevelű gyapjúsás, kistűzű aszat). E mezőgazdasági munkagépek zajterhelése a megfelelő zajvédelmi határértékeket tartsa be, amivel a madarakat, emlősöket érő zavarás mérsékelhető.

3.2.1.11. A villanypásztor rendeltetésszerűen, karókkal használható, az élő fához nem rögzíthető. Ennek a fák megóvásán, törzsének károsításán túl tűzvédelmi relevanciája is van egy villámcsapás esetén.

3.2.2. Erdők, facsoportok kezelése, fenntartása, azok védett növényállományainak, állatvilágának megőrzéséhez szükséges intézkedések, kezelések, korlátozások

3.2.2.1. Törekedni kell ligetes tájszerkezetet kedvelő, fához kötődő védett madarak szempontjából a Bartók-rét nyugati szélén lévő akác-os fehér nyaras facsoportok (0321/10 hrsz., 0321/9 hrsz. északnyugati nyúlványa), a Bartók-rét déli szélén lévő 0321/21 hrsz-ra eső csatornában felnőtt facsoportok megőrzésére. **Fák kivágása csak egészségügyi, biztonsági okokból lehetséges. A tájidegen fák viszont ezen állományokból is szabadabban kivághatók.**

3.2.2.2. **Nem vágható ki véglegesen a Bartók-rétet (Ibolyást) északról övező erdősáv** (lásd 0321/23 hrsz. 83/B, E erdőrészek nemes nyarasa, az SZE 42, 43 erdőrészlet akácosa és a 0321/23 hrsz. északi szélén lévő 83/F erdőrészleten fehér nyaras-akácosa), az véghasználat után is újratelepítendő, erdő művelési ág formában tartandó, művelési ága nem változtatható meg az erdőkhoz, ligetes tájszerkezethez kötődő védett madarak, kismamók, denevérek élőhelyének, kételtűek, vízisiklók telelőhelyének biztosítása miatt.

3.2.2.3. A Bartók-rét északnyugati csücskén - a 0321/23 hrsz. nyugati részén lévő 83/B, E és 42-34 szabadfelhasználású erdőrészletben – az akác akár tetszőleges elegyarányban is visszatelepíthető – noha természetvédelmi szempontból a fenti őshonos fafajok telepítése itt is kedvezőbb -, mivel ezen erdő takaró, pufferező, pórfelfogó, mikroklímareguláló funkciójának gyors helyreállása a gyorsabban növő fafajok (akác, nyarak) miatti gyors erdőfelújulás által kedvezőbb a Bartók-rét (Liliomos) üde

élőhelyeinek (mocsárrétek, magassárrétek, üde láprétek, szikes rétek, nádasok), védett növényeinek (hússzínű ujjaskosbor, mocsári kosbor, mocsári nőszőfű, kislefű, keskenylevelű gyapjúsás) fennmaradását biztosító hűvösebb, párásabb, kiegyenlítettebb mikroklíma biztosítása szempontjából, de ez az erdei, ligetes tájszerkezetet kedvelő madaraknak is kedvező.

3.2.2.4. A 0321/23 hrsz. 83/F erdőrészlet letermelését, vágáskorát érdemes lenne a lehető legkésőbbi időpontra kitolni, ami a védett odúlakó madarak (lásd a puhafájuk miatt könnyen odvasodó nyarakban költő szalakóta, búbos banka, cinegék, házi rozsdafarkú, kuvik), s különösen a harkályok – de más fához kötődő védett madarak – szempontjából lenne kedvező. **Ezért véghasználatukkor is jelentősebb kiterjedésben hagyásfák, kisebb erdőfoltok megtartása javasolt.** Itt szálaló vagy mikroparcellás felújító vágás lenne kedvező.

3.2.2.5. A 0321/23 hrsz. 83/F erdőrészlet bugaci nőszőfű előfordulásaival érintett – kisebb kiterjedésű - része a véghasználatkor sem termelhetők le, körülötte szélesebb fakitermeléstől, taposástól mentes védőzóna kialakítása javasolt véghasználat esetén is, ahol semmilyen fakivágás sem történik. Ez az erdei, ligetes tájszerkezetet kedvelő madaraknak is kedvezőbb lenne.

3.2.2.6. A Bartók-rét északnyugati csücskén - a **0321/23 hrsz. nyugati részén lévő 83/B, E és 42-34 szabadfelhasználású erdőrészletben – lévő elszórt, közbeékel, kisebb kiterjedésű, idősebb nyarak hagyásfaként megtartandók**, ami szintén az erdei, ligetes tájszerkezetet kedvelő – akár odúlakó - védett madarak szempontjából lenne kedvező.

3.2.2.7. A Bartók-rétet (Ibolyást) északról övező erdősáv (lásd 0321/23 hrsz. 83/B, E erdőrészletek nemes nyarasa, az SZE 42, 43 erdőrészlet akácosa és a 0321/23 hrsz. északi szélén lévő 83/F erdőrészleten fehér nyaras-akácosa) folyamatos felújító vágása - akár a meglévő erdőrészleti tagoltságnak megfelelően, vagy azon belül kisebb foltokat elkülönítve - javasolt, **azaz az egyes foltok nem egyszerre, hanem folyamatosan, időben eltolva termelhetők csak le**, mi közben a letermelt foltok a lehető legrövidebb időn belül visszatelepítendőek, újrasarjaztatandók. **Eme erdősávban a nagyobb, egybefüggő tarvágásos foltok kialakítása, vagy eme erdősáv gyors, néhány év alatti teljes letermelése kerülendő.** Ez az ott élő védett madarak tartósabb, nagyobb egyedszámú és fajszámú jelenlétét, táplálkozását, költését segíthetné. Egészségügyi, biztonsági szempontú fakivágások, kezelések célzottan lehetségesek.

3.2.2.8. **Nem vágható ki a jövőben sem a Keselyes-dűlő felhagyott homokbányájának legmélyebb részén** (0322/66 hrsz. nyugati része) **lévő lápi élőhelyeket és védett növényeket** (hússzínű ujjaskosbor, mocsári kosbor, mocsári nőszőfű) övező és az attól északkeletre lévő – puffrelő, takaró, a lápi élőhelyek és védett növényeik számára párás, hűvös, kiegyenlített mikroklímát biztosító, azaz mikroklímareguláló - **fehér nyaras-fehér füzes fasor, erdősáv**, amelyek megőrzésével egyben számos ligetes tájszerkezethez kötődő és erdei madár, denevérek, kismamák, kételtűek, vízisiklók élőhelye is biztosítható.

3.2.2.9. **Tilos a Keselyes-dűlő felhagyott homokbányájában lévő, spontán felújult 0322/57 hrsz. fehér nyaras kivágása** is, ami a ligetes tájszerkezetet kedvelő vagy az erdőkhöz kötődő védett madarak, denevérek, kismamák, kételtűek, vízisiklók élőhelyét is biztosítja.

3.2.2.10. A felhagyott homokbánya déli részén lévő **0322/38 hrsz. fehér nyarasnál (91/A erdőrészlet)** törekedni kell a folyamatos erdőborítás fenntartására, az erdő homoki nyaras felé való regenerációjának, a kivágott erdő újrasarjadásának, felújulásának elősegítésére, **annak erdő művelési ága nem változtatható meg.** Annak művelésére az aktuális erdőtervben rögzítettek vonatkoznak. Célállományként a korábban is itt lévő fehér nyaras vagy szürke nyaras javasolt, mivel a száraz, homokos talajú termőhelynek a fehér nyár (*Populus alba*) és a szürke nyár (*Populus canescens*) felel meg leginkább, de esetlegesen kocsányos tölgy (*Quercus robur*), mezei szil (*Ulmus minor*), mezei juhar (*Acer campestre*) elegyítése kisebb arányban szintén javasolható. Elegyfajként tájidegen fák (pl. akác, amerikai kőris, zöld juhar, nyugati osterfa) ültetése ugyan kevésbé javasolt,

de a környező akác állományok és a korábban ezen erdőben is jelenlévő akác (*Robinia pseudo-acacia*) miatt az akác újrasarjadására is lehet számítani, de haszoncélú telepítése is megengedett. **Az akác az erdőművelés során folyamatosan, korlátozás nélkül eltávolítható.** Nemcsak a száraz, homokos termőhelyi viszonyok, a helyben és közelben (0322/57, 66 hrsz-ok) rendelkezésre álló propagulumforrás miatt javasolandó a hazai nyaras célállományként – az akác megtűrése mellett –, hanem azért is, mert ezek a fák növekednek e termőhelyen a leggyorsabban, így e helyrajzi szám hamarabb fogja mutatni tájképi szempontból is egy erdő képét, amivel annak pufferező (tápanyag- és vegyszerterhelés mérséklése), takaró, zajcsillapító (emberi tevékenység – így a környező tanyák, utak, mezőgazdasági területek mellett a motocrossozás - láthatóságát, zajhatását mérséklő), klímareguláló (csapadékot, szelet felfogó, párasító, árnyékoló, hőterhelést mérséklő hatása, ami a 0322/66 hrsz. lápi élőhelyeinek és védett orchideáinak (hússzínű ujjaskosbor, mocsári kosbor, mocsári nőszőfű) fennmaradását is segíti) funkciói is könnyebben helyreállhatnak. A hazai nyaras kialakítása azért is kedvezőbb lenne, mert így könnyebben jelenhetnének meg a fekete gólyák költésének ismételt kedvező magas, vastagtörzsű, elágazóbb lombkoronájú fák. A fekete gólya költéscélú megtelepítése ugyanis hosszútávú cél lehetne. Emellett a nyarak elágazó lombkoronája számos ligetes tájszerkezetet kedvelő vagy erdei madárfaj költését segíti. A nyarak könnyebb odvasodásuk révén az odúlakó madarak (lásd szalakóta, búbos banka, cinegék), denevérek (lásd pihenő-, szaporodó-, telelőhelyek) megtelepedésének is jobban kedveznek, mint ha ide lassabban odvasodó keményfák kerülnének ültetése. Az egészségügyi szempontú, biztonságos közlekedést segítő vágások lehetségesek. Az erdőfelújításnál idősebb, nagyobb hagyásfák (hazai nyarak) csoportos meghagyása javasolt. Változatos korszerkezet és struktúra kialakítása támogatandó. Az erdőfelújításnál a spontán regenerációs folyamatok, azaz a fehér nyarak hagyásfákból, megmaradt állományokból való felsarjadása javasolt, mivel e folyamat jelenleg is folyik, sikeres, de ha ez nem tökéletes, akkor a fák telepítése is lehetséges. Mérsékelt erdei legeltetés is lehetséges a kissé ligetes állományszerkezet kialakítása végett, de előnyösebb lenne zártabb lombkoronaszint kialakítására törekedni, mert ez nemcsak a madarak költése (különösen a fekete gólya ismételt megtelepedése) szempontjából, de eme erdőfolt – a motocross pálya használata, a környező agrártáj művelése, utak forgalma, tanyákon lévő emberi jelenlét miatt is szükséges - pufferező, porfelfogó, zajcsillapító, illetve a 0322/66 hrsz. nyugati részén lévő mélyedés üde, hűvös mikroklimás igénylő lápi élőhelyeinek és védett orchideáinak (hússzínű ujjaskosbor, mocsári kosbor, mocsári nőszőfű) megfelelő mikroklimát biztosító funkcióinak helyreállása végett is kedvezőbb.

3.2.2.11. Fakivágás költési időszakban (március 15-július 15.) nem végezhető sem Bartók-rétet (Ibolyást) északról övező erdősávban (lásd 0321/23 hrsz. 83/B, E erdőrészek nemes nyarasa, az SZE 42, 43 erdőrészlet akácosa és a 0321/23 hrsz. északi szélén lévő 83/F erdőrészleten fehér nyaras-akácosa), sem a Keselyes-dűlő homokbányájának déli részén lévő 0322/38 hrsz. fehér nyarasban (91/A erdőrészlet), illetve más Bartók-réten vagy Keselyes-dűlő homokbányájában lévő faállományban.

3.2.2.12. A Bartók-rétet északról övező erdősávban (lásd 0321/23 hrsz. 83/B, E erdőrészek nemes nyarasa, az SZE 42, 43 erdőrészlet akácosa, 83/F erdőrészlet fehér nyaras-akácosa) illetve a Keselyes-dűlő felhagyott homokbányáját délről övező 0322/38 hrsz. (91/A erdőrészlet) fehér nyarasban utak kialakítása legfeljebb csak ideiglenesen, az erdészeti munkákhoz kapcsolódóan alakítható ki, de azok sűrűségét és mértékét is érdemes minimalizálni, amivel az ott élő védett kételtűek, vízisiklók, madarak, kismamák zavarása mérsékelhető.

3.2.2.13. A Bartók-rétet északról övező erdősáv (lásd 0321/23 hrsz. 83/B, E erdőrészek nemes nyarasa, az SZE 42, 43 erdőrészlet akácosa, 83/F erdőrészlet fehér nyaras-akácosa) illetve a Keselyes-dűlő felhagyott homokbányájának középső (0322/66 hrsz.) és déli részén lévő 0322/57 és 0322/38 hrsz. (91/A erdőrészlet) fehér nyarasok erdei legeltetése potenciálisan lehetséges lenne. Azonban ez a 0321/23 hrsz. 83/F erdőrészletében lévő bugaci nőszőfű előfordulásával érintett kisebb területen nem javasolt a növény kitaposásának elkerülése végett.

3.2.2.14. A Bartók-rétet északról övező erdősávban (lásd 0321/23 hrsz. 83/B, E erdőrészek nemes nyarasa, az SZE 42, 43 erdőrészlet akácosa, s a bugaci nőszőfűvet is tartalmazó 83/F erdőrészlet fehér nyaras-akácosa) illetve a Keselyes-dűlő felhagyott homokbányájának déli részén lévő 0322/38 hrsz. (91/A erdőrészlet) fehér nyaras erdőművelése csak megfelelő műszaki állapotú mezőgazdasági munkagépekkel történhet, amelyekből olajos szennyeződés nem juthat ki a fenti erdőkbe, nem károsítja azok védett növényeit. E munkagépek zajterhelése a megfelelő zajvédelmi határértékeket tartsa be, amivel az erdőkben, környező gyepeken élő madarakat, emlősöket érő zavarás mérsékelhető.

3.2.3. Nádasok kezelése, fenntartása, azok és állatviláguk megőrzéséhez szükséges intézkedések, kezelések, korlátozások

3.2.3.1. Az Ibolyás 0321/24 hrsz északi részének nádasában - a nádasok fenntartása mellett - kisebb területen, a legmélyebb fekvésű részekeken legeltetéssel, kaszálással, nádvágással alakíthatók ki kisebb nyílt vízfelszínű területek, amelyek az ezt kedvelő kétélűeknek, mocsári teknősöknek, vízimadaraknak is kedvező, mivel e mélyedésben a tápanyagok üde környezeti feltételek melletti felhalmozódása, a kezelés (legeltetés, kaszálás) hiánya a nádasok terjedésének, homogén nádasok kialakulásához vezet, ami a nyílt vízfelszíneket eltünteti. E beavatkozások csak kis léptékűek és kíméletesek lehetnek, **ne járjanak a nádasok komolyabb fragmentációjával.**

3.2.3.2. A Ibolyás 0321/24 hrsz északi részének nádasában mérsékelt, kontrolált, helyben lokalizált, kisterületű szarvasmarha-legeltetés a jövőben lehetséges, de ennek során is a nádas állományok nagy része megőrzendő.

3.2.4. Szántók kezelése, azokra vonatkozó korlátozások

3.2.4.1. A 0321/13 hrsz. északi és nyugati részén a szántó művelési ág megtartható, de hosszabb távon helyette ismét kaszált, legeltetett gyepet javasolt kialakítani. A gyep regenerációja a spontán folyamatok mellett tájhozonyos növényfajok felülvetésével is elősegíthető.

3.2.4.2. A 0321/13 hrsz. északi és nyugati részén lévő szántó fenntartása a nyíltabb térszíneket kedvelő, szántókhoz kötődő madarak (lásd pacsirták, billegetők) szempontjából előnyös, így a madárdiverzitás fenntartása végett e tájhasználati forma is a jelenlegi helyén kisebb kiterjedésben megtartható.

3.2.4.3. **A 0321/13 hrsz. északi és nyugati részén lévő szántón a vegyszerhasználat és a tápanyagutánpótlás (trágyázás) csak a szükséges, optimális mértékben, időjárási szempontból is ideális időszakban javasolt.** A túlzott tápanyagbevitel, vegyszersmaradványok a gyomoknak kedveznek, s a környező természetes gyepek (szikes rétek, mocsárrétek, magassárrétek, zsombéksásosok) leromlását, gyomosodását, természetességének csökkenését, a védett növények (kiszűsző aszat, mocsári kosbor, mocsári nőszőfű, hússzínű ujjaskosbor, keskenylevelű gyapjúsás) eltűnését idézheti elő, ami természetvédelmi szempontból elkerülendő. A tápanyagutánpótlás lehetőség szerint természetes, állattartásból származó trágyából (istállótrágya) és nem műtrágyából történjen. Csak engedélyezett mezőgazdasági kemikáliák (növényvédőszer) alkalmazása megengedett.

3.2.4.4. A 0321/13 hrsz. északi és nyugati részén lévő szántón a gépesített talajmunkák, vegyszerhasználat, vetés, aratás lehetőség szerint a talajon fészkelő madarak költési időszakán kívül történjen (jellemzően a március 15-július 15 közti időszakon kívül), de ha a szántón nincs aktuálisan költés, akkor ezen időbeli korlátozásra nincs szükség.

3.2.4.5. A 0321/13 hrsz. északi és nyugati részén lévő szántón tarlólegeltetés lehetséges, ami a természetes tápanyagutánpótlást is lehetővé teszi.

(A melléklet szövegét a(z) 8. Bartók rét - Keselyes-dűlő Fenntartási terv.pdf elnevezésű fájl tartalmazza.)

² Az 5. mellékletet a Csongrád Város Önkormányzata Képviselő-testületének 36/2025. (X. 31.) önkormányzati rendelete 2. §-a iktatta be.

A Bartók-rét (Ibolyás) – Keselyes-dűlői Természetvédelmi Terület fenntartási terve

készítette: **Dr. Deák József Áron**
természetvédelmi szakértő

1. A védett természeti terület elhelyezkedése

A Csongrád Város Önkormányzata által 8/2022 (II. 25.) önkormányzati rendeletével helyi jelentőségű védett természeti területté nyilvánított Bartók-rét (Ibolyás) – Keselyes-dűlői Természetvédelmi Terület két - egymástól mindössze egy szántósávval (0321/20, 0321/36, 0322/35, 0322/55 hrsz-ok), a 0322/2 hrsz. tanyával és a 0316/1 hrsz. úttal elválasztott - mozaikból áll. E védett természeti terület Csongrád közigazgatási területén a 451-es sz. főút Bokrosi-elágazásától északra a Keselyes-dűlőben helyezkedik el. Tájépföldrajzi szempontból a Pilis-Alpári-homokhát – az újabb nevezéktan alapján helyesebben az önálló kistájként elkülönülő Bokrosi-homokhát – kistáj déli (Kiskunsági-löszösháthoz közeli) peremén helyezkedik el.

2. A Bartók-rét (Ibolyás) – Keselyes-dűlői Természetvédelmi Terület fenntartási tervéhez kötődő javaslatok, intézkedések, korlátozások

2.1. Gyepek és azok védett növényállományainak, állatainak fenntartásához szükséges javaslatok, intézkedések, korlátozások

A Bartók-réten (0321/6, 0321/9, 0321/10, 0321/15, 0321/17, 0321/18, 0321/25, 0321/26, 0321/27 hrsz-ok, 0321/13 hrsz. délkeleti és nyugati része, 0321/23, 0321/24 hrsz-ok déli részei) a legeltetés és a kaszálás fenntartása a jövőben is szükséges a természetvédelmi szempontból értékes, eme helyi jelentőségű természetvédelmi területtel megőrzendő természetes gyepek - első sorban láprétek (üde láprétek, zsombéksásosok, magassásrétek, mocsárrétek) és szikes gyepek (szikes rétek) - és azok védett növényeinek, az alacsonyabb fűtarlót igénylő állatok (lásd ürge gyík, pacsirták, billegetők, ligetes tájszerkezetet kedvelő madarak) megőrzése, az azok eltűnését, a fenti természetes gyepek átalakulását okozó tápanyag- és avarfelhalmozódás, s az annak következtében fellépő nádasodás, gyomosodás, cserjésedés, erdősödés, lágy- és fásszárú invazív növények terjeszkedésének elkerülése végett. A legeltetés és a kaszálás során eltávolításra kerülő szerves anyagok csökkentik a fenti gyepek tűzveszélyeztetettségét, ami a klímaváltozással (globális felmelegedéssel) minden évszakban emelkedő hőmérsékletek és párolgás, csökkenő és egyre egyenetlenebbé váló csapadékbevitel mellett különösen fontos, mert e hatások miatt a gyep egyre tartósabb és korábbi (akár már tavaszi) kiszáradásával kell számolni, így fontos, hogy minél kevesebb száraz fűavar jelen legyen, mert így annak - a gyep - meggyulladásának esélye csökkenthető akár emberi figyelmetlenség (eldobott csikk, gyufa), akár a klímaváltozás hatására egyre gyakoribbá, s a fokozódó felmelegedés miatt fokozódó konvektív feláramlások és egymás mellé kerülő, elmozduló - a sarkköri áramlások globális felmelegedés miatti hullámosabbá válása miatt alacsonyabb szélességekre lejutó hidegebb, illetve az egyre inkább felmelegedő dél-európai,

észak-afrikai és közel-keleti régiók (szárazföldek és tengerek) magasabb szélességekre eljutó melegebb levegője, eme légtömegek egymás melletti, egymás irányába való elmozdulás miatt - egyre fokozódó légnyomás- és hőmérsékletkülönbségű légtömegek (frontok) miatt egyre hevesebbé váló nyári (de a klímaváltozással tavasz végére és ősz elejére is áttolódó) zivatarokhoz kötődő villámok hatására. **A jövőben spontán felnövő tájidegen, invazív fákat, cserjéket el kell távolítani akár azok kivágásával is.**

A hússzínű ujjaskosbor, a mocsári kosbor, a mocsári nőszőfű, a kislefű, a keskenylevelű gyapjúsás előfordulásával érintett mocsárrétek, üde láprétek, magassárrétek, szikes rétek (0321/6, 17, 18, 25, 26, 27 hrsz-ok északi része, 0322/6, 27 hrsz-ok) felszíni vízborítása esetén nem legeltethetők, nem kaszálhatók, mert az felszíni mélyesések kialakulását, gépi kaszálás esetén nyomvályúsodást okoz, ami megváltoztatja mesterségesen e gyepek mikromorfológiáját - ez által az elérhető talajvíz helyzetét, a sekély felszíni elöntéssel érintett térszíneket mivel a mikromélyedések a talajvíznek, elöntéseknek a jelenleginél tartósabban, míg a köztes kitaposott, felpúposodó felszínek a jelenleginél kevésbé lesznek kitettebbek (hamarabb kiszáradnak, szárazok maradnak, elöntésük elmarad) -, ami kihat e gyepek fajkészletére, e nedvesebb időszakos taposás a fenti élőhelyek jellegzetes növényfajainak, közülük azok védett növényeinek kitaposásához, s ez által állományaik csökkenéséhez, eltűnéséhez vezethet.

A fenti védett növényfajok (különösen az orchideák (kosborok, nőszőfűvek)) maghozamának elősegítése végett az e védett növények legfőbb előfordulásával érintett 0321/6, 17, 18, 25, 26, 27 hrsz-ok északi, mélyfekvésű részein (lásd a mellékelt térképen lilával jelölt sávja) **a kaszálása, legeltetése nem lehetséges a fenti védett növények elvirágzása előtt (jellemzően május 1-július 15 közt).** A kaszálás a mocsári kosbor és a mocsári nőszőfű előfordulásával érintett 0322/6, 27 hrsz-ok szélbarázdáiban (lásd mellékelt térképen barnával jelölt terület) lehetőség szerint szüneteltetendő a legeltetés és a kaszálás az e védett növények májustól július 15-ig terjedő virágzási időszakában, de az adott évi állománymérettől, a termésérés időpontjától függően ettől rugalmasabban el lehet térni. A kaszálás, legeltetés tilalmi időpontjait rugalmasan kell igazítani az adott év időjárási, hidrológiai viszonyaihoz, illetve az azok által befolyásolt virágzási és termésérési időszakhoz a Bartók-réten. Ez a fenti védett növények virágzásának kiteljesedését, magérésének teljességét segíti elő lévén e védett növények virágzása az adott év időjárásától jelentősen függ, az a fenti hosszabb időszakban folyamatosan megy végbe, így ha csak a virágzási időszak vége felé állnak elő a fenti védett növények virágzásához, terméséréséhez optimálisabb hőmérsékleti és csapadékviszonyok, akkor biztosítani kell e védett növények számára a virágzási időszak végén történő virágzás és a minél teljesebb termésérés lehetőségét is, ugyanis ez rendszerint a fenti hosszabb időszakban történik, hosszabb időt vesz igénybe. A rugalmasság eme legeltetési és kaszálási tilalomban azért lényeges, mert nem jósolhatók meg egy adott év valós virágzás előtti és virágzáskori időjárási viszonyai, holott a virágzást és a termésérést nemcsak az adott év virágzási időszakának, hanem az azt megelőző hónapok, sőt évek hőmérséklet- és csapadékviszonyai, s a csapadék által aktuális, virágzáskori, de az azt megelőző hónapok, sőt akár 1-2 év talajvízviszonyai - a csapadékból, talajvízáramlásokból származó talajvízutánpótlódás mértékétől függően, hogy az megtörtént-e, akár bőséges volt-e, vagy elmaradt - is meghatározzák.

A Bartók-rét (Ibolyás) szélbarázdájában (0321/17, 18, 25, 26 hrsz-ok északi része, 0321/6, 27 hrsz-ok) lévő zsombéksásosok, magassárrétek, üde láprétek, mocsárrétek és szikes

rétek, valamint az azokon előforduló keskenylevelű gyapjúsás, a mocsári nőszőfű, hússzínű ujjaskosbor, mocsári kosbor és kisleveles aszat életfeltételeinek megőrzése miatt szükséges a **felövő invazív özöngyomnak számító zöld juhar (*Acer negundo*) és amerikai kőris (*Fraxinus pennsylvanica*) terjeszkedésének korlátozása e fák kivágásával**, ami a gyepeket kedvelő védett állatoknak (lásd sisakos sáska, imádkozó sáska, fürge gyík, pacsirták, billegetők, parti madarak, fehér gólya, szürke gém, nagy kócsag, vakond, cickány) is kedvező, mert ezzel megőrizhető a gyepterminológia, a gyepterminológia.

A reketyefűz (*Salix cinerea*) felővekedése korlátozottan eltűrhető a Bartók-réten, mert az a természetes szukcessziós folyamatokat jelzi, a lápréteken megjelenő üde cserjések (P2a), fűzlápok (J1a) cserjéje, egyes állatoknak (lásd első sorban énekesmadarak, egyes ligetes tájszerkezetet kedvelő madarak, zöld levelibéka) élőhelyet jelent, s az még nem terjeszkedik jelentős mértékben, az nem foglalja el a fenti lápi jellegű élőhelyeket, nem csökkenti azok kiterjedését, nem rontja az azokon előforduló védett növények életfeltételeit, fennmaradásának lehetőségét, nem csökkenti a gyepeket igénylő védett állatok (lásd sisakos sáska, imádkozó sáska, fürge gyík, pacsirták, billegetők, parti madarak, fehér gólya, szürke gém, nagy kócsag, vakond, cickány) életterét sem. *Ugyanakkor, ha a reketyefűz - vagy más természetes szukcesszióhoz kötődő természetes cserje- és fafaj - már nagyobb mértékben indulna terjeszkedésnek a Bartók-rét lápi jellegű, védett növényeket is tartalmazó gyepein (magassásrétek, zsombéksásosok, üde láprétek, mocsárrétek), akkor viszont eme gyepek és azok védett növényeinek, állatainak megőrzése, fenntartása végett szükség lehet előre megtervezett, végiggondolt, korlátos reketyefűz-ritkításra* olyan mértékben, hogy a reketyefűz egyedei kisebb kiterjedésben megmaradjanak - biztosítva ezzel a természetes szukcessziós folyamatokat, a reketyefűz jelenlétét és az azokhoz kötődő állatfajok jelenlétét, fennmaradását -, de azok ne terjeszkedjenek olyan jelentős mértékben, hogy teljesen elfoglalják a fenti lápi jellegű gyepeket, s ne okozzák ezzel az az eme lápi jellegű gyepeken előforduló védett növények eltűnését, állományainak csökkenését.

A Keselyes-dűlő homokbányájának legmélyebb részén (0322/66 hrsz. nyugati része) lévő hússzínű ujjaskosboros, mocsári kosboros, mocsári nőszőfüves magassásréten a reketyefűz és a parti fűz terjeszkedése kordában tartandó, mert annak terjeszkedése a magassásréteket és a fenti orchideák termőhelyét megszüntetheti. Így idővel állományszabályzásra, egyes egyedek kivágására szükség lehet, de mivel e cserjék szegélyeiben, árnyékában vannak leginkább jelen e védett növények, így az árnyékosabb, hűvösebb, párásabb mikroklíma fenntartása miatt – illetve mivel e cserjések is lápi élőhelyek – célszerű a maihoz hasonló kiterjedésben a reketyefűzek és parti fűzek állományait fenntartani, amely a ligetes tájszerkezetet kedvelő és az erdőkhöz kötődő madarak élőhelyeinek megőrzése, fenntartása szempontjából is előnyös. A kaszálás és a legeltetés e mélyedésben a cserjésedési-erdősödési folyamatokat kontrolálhatná, de az egyben felszaggathatja e lápi mélyedés tőzegmoharétegét, ami akár a fenti védett növények kitaposásához is vezethetne, ami elkerülendő eme védett növényállományok, megőrzése, fenntartása miatt. **Ezért e mélyedés kaszálása (különösen géppel), legeltetése egyelőre kevésbé javasolt.**

A Keselyes-dűlő felhagyott homokbányájának motocrosspályáján (0322/65-66 hrsz.) lévő gyomos száraz gyepek homoki gyepek - különösen nyílt homokpuszagyeppek (G1) - felőve regenerációját - és egyben a fürge gyík, a barázdabillegető, a búbos pacsirta előfordulását és a gyurgyalagok költését - lehetővé tevő nyíltabb gyepterminológia fenntartása miatt a motocrossozás esetleges megszűnését követően juh, esetleg szarvasmarha, ló vagy kecske

legeltetése vagy kaszálás javasolt, amivel a gyomosodási, cserjésedési, erdősödési folyamatok is kontrolálhatók. E kezelési formák a motocrosspálya használata mellett is lehetségesek, noha a használatához kötődő túrás, taposás részben a cserjék, fák - időnként a gyomok - terjeszkedését korlátozza.

A Bartók-rét gyepein (0321/6, 9, 10, 15, 17, 18, 25, 26, 27 hrsz-ok, 0321/13 hrsz. délkeleti és nyugati része, 0321/24 hrsz. déli része) gyepei csak megfelelő műszaki állapotú mezőgazdasági munkagépekkel művelhetők, amelyekből olajos szennyeződés nem érheti a gyepeket és azok védett növényeit (lásd mocsári kosbor, mocsári nőszőfű, hússzínű ujjaskosbor, keskenylevelű gyapjúsás, kisleveles aszat) az természetes gyepek, azok védett növényeinek, állatainak kémiai szennyeződésének, mérgezésének elkerülése végett. E mezőgazdasági munkagépeknek a megfelelő zajvédelmi határértékeket is be kell tartásuk, amivel a madarakat, emlősöket érő zavarás mérsékelhető, elkerülhető a madarak költésének zavarása, amivel az azok szaporodási sikerét fokozza.

A villanypásztor rendeltetésszerűen, karókkal használható, az élő fához nem rögzíthető, mert az a fák kérgét sérti, az különböző kórokozók, kártevők fa kérgén, törzsén való megtelepedésének nyithat utat, ami a fák pusztulását is okozhatja, ami elkerülendő a védett terület fájának fenntartása miatt. Ennek a fák megóvásán, törzsének károsításán túl tűzvédelmi relevanciája is van, mert egy fához rögzített villanypásztor esetén a fát érő villámcsapás hatására a fa könnyebben felgyulladhat, leéghet, ami a védett terület fájának fenntartásával ellentétes, azt nem szolgálja.

Tilos a Bartók-rét teljes területén (különösen annak lápi (magassásrétek, zsombéksásosok, üde láprétek) és szikes élőhelyekkel (szikes rétek) borított gyepein) és a motocross pálya 00322/66 hrsz-ának nyugati részére eső lápi élőhelyekkel borított bányaüregében - valamennyi védett növény előfordulásánál - bármilyen talajlazító beavatkozás (lásd gyepfésű) használata, mert ez mesterséges barázdákat húz nemcsak a növényzetbe, de a talajba is, az jelentős talajbolygatással, zavarással jár, veszélyes, károsítja a talajban élő állatokat is, mi közben a gyepterület gyomosodását, jellegtelenedését, leromlását okozza, károsítja a Bartók-rét védett növényeit - azok állományának eltűnését, pusztulását okozhatja -, különösen azok föld alatti képleteit (lévén a védett kosborok hagymagumóval bírnak, amelyek kimondottan érzékenyek a talajt érintő mechanikai beavatkozásra, így a védett kosborok termőhelyein különösen tilos ilyen beavatkozás, művelés).

Eme gyepek és azok állatvilágának megőrzése, hosszútávú fenntartása, a gyepes élőhelyek további csökkenésének megállítása miatt azokon tilos bármilyen új, állandó út, épület, létesítmény (akár gazdasági létesítmény, naperómű) kialakítása.

2.2. Erdők, facsoportok, azok védett növényállományainak, állatvilágának fenntartása, azok megőrzéséhez szükséges javaslatok, intézkedések, korlátozások a környező gyepek fenntartásának szempontjaira is figyelemmel

Törekedni kell ligetes tájszerkezetet kedvelő, fához kötődő védett madarak szempontjából a Bartók-rét nyugati szélén lévő akác-os-nyáras facsoportok (0321/10 hrsz., 0321/9 hrsz. északnyugati nyúlványa), a Bartók-rét déli (0321/21 hrsz.) és északi (0321/22 hrsz.) szélén lévő csatornában felnőtt facsoportok megőrzésére. **Fák kivágása csak**

egészségügyi, biztonsági okokból lehetséges. A tájidegen fák viszont ezen állományokból is szabadabban kivághatók, hogy ezzel is tér nyíljon az őshonos fák, cserjék terjeszkedéséhez, azok fennmaradásához.

Nem vágható ki véglegesen a Bartók-rétet (Ibolyást) északról övező erdősáv (lásd 0321/23 hrsz. 83/B, E erdőrészetek nemes nyarasa, az SZE 42, 43 erdőrészet akácosa és a 0321/23 hrsz. északi szélén lévő 83/F erdőrészetlen fehér nyaras-akácosa), az véghasználat után is újraterülpítendő, erdő művelési ág formában tartandó, művelési ága nem változtatható meg az erdőkhöz, ligetes tájszerkezethez kötődő védett madarak, kismamók, denevérek élőhelyének, kételtűek, vízisiklók telelőhelyének biztosítása miatt. *Eme erdősáv a Bartók-rét üde élőhelyeinek (lápi és szikes élőhelyek) és védett növényeinek fennmaradásához, fenntartásához szükséges üde, párás, kiegyenlített mikroklíma biztosítása miatt sem vágható ki.* Eme erdő fájának árnyékolása kisebb mértékű felmelegedést, párologtatást eredményez, mi közben a lombkoronában felfogott vízgőz, csapadék szintén mérsékli a felmelegedést, annak párolgása növeli a levegő páratartalmát, mi közben eme erdősáv fái mérséklik a párolgást fokozó, a Bartók-rét üde mélyedéseiben felhalmozódó vízpárát elfújó jellemző északi és északnyugati szelek erejét, ami mind a Bartók-rét üde lápi és szikes gyepeinek és azok védett növényeinek fennmaradását, fenntartását segíti elő a hűvösebb, párásabb mikroklíma, s az által a tartósabban magasabb talajnedvesség, a talajok tartósabb víztelítettségének, a talajvízszint szinten tartásának, nyári csökkenésének lassítása, csapadékosabb időszakokban könnyebb emelésének biztosítása miatt. Emellett ezen erdősáv pufferterrülettént védi a Bartók-rét üde élőhelyeit és védett növényeit a Bokros-szőlőhegy szőlő- és gyümölcstermesztéséből, zöldségtermesztéséből, szántóföldi műveléséből, kertgazdálkodásából, a házi szennyvízszikkasztásból származó talajba és a védett terület felé tartó lokális és regionális talajvízáramlásokba kerülő vegyszer- és tápanyagtöbblettől, a Bokrosi-szőlőhegyről kifűjt portól, homoktól és az azokra tapadó, száraz ülepedéssel kiülepedő tápanyagoktól, vegyszermaradványoktól. Ezen erdősáv megőrzése tájképi szempontból is fontos, takarófásításként is funkcionál, jelentősen mérsékelve a szomszédos szőlőhegyi területeken jellemző emberi jelenlét, tevékenység láthatóságát, azok zajhatását e helyi jelentőségű természetvédelmi terület felé. Eme erdősáv megőrzését az is indokolja, hogy a 0321/23 hrsz. középső részén lévő fehér nyarasban a bennszülött, fokozottan védett bugaci nőszőfű (*Epipactis bugacense*) is előfordul.

A Bartók-rét északnyugati csücskén - a 0321/23 hrsz. nyugati részén lévő 83/B, E és 42-34 szabadfelhasználású erdőrészetben – az akác akár tetszőleges elegyarányban is visszaterülpíthető – noha természetvédelmi szempontból a fenti őshonos fafajok telepítése itt is kedvezőbb -, mivel ezen erdő takaró, pufferező, pórfelfogó, mikroklímareguláló funkciójának gyors helyreállása a gyorsabban növő fafajok (akác, nyarak) miatti gyors erdőfelújulás által kedvezőbb a Bartók-rét (Liliomos) üde élőhelyeinek (mocsárrétek, magassárrétek, üde láprétek, szikes rétek, nádasok), védett növényeinek (hússzínű ujjaskosbor, mocsári kosbor, mocsári nőszőfű, kismamkú aszat, keskenylevelű gyapjúsás) fennmaradását biztosító hűvösebb, párásabb, kiegyenlítettebb mikroklíma biztosítása szempontjából, de ez az erdei, ligetes tájszerkezetet kedvelő madaraknak is kedvező.

A 0321/23 hrsz. 83/F erdőrészet letermelését, vágáskorát érdemes lenne a lehető legkésőbbi időpontra kitolni, ami a védett odúlakó madarak (lásd a puhafájuk miatt könnyen odvasodó nyarakban költő szalakóta, búbos banka, cinegék, házi rozsdafarkú, kuvik), s különösen a harkályok – de más fához kötődő védett madarak – szempontjából (azok költésének

biztosítása, így állományaik e tájban való hosszabbtávú fenntartása miatt) lenne kedvező. **Ezért véghasználatukkor is jelentősebb kiterjedésben hagyásfák, kisebb erdőfoltok megtartása javasolt.** Itt száraló vagy mikroparcellás felújító vágás lenne kedvező, amivel a tartósabb erdőborítás az azt kedvelő állatoknak is biztosítható lenne.

A 0321/23 hrsz. 83/F erdőrészlet bugaci nőszőfű előfordulásaival érintett – kisebb kiterjedésű - déli része a véghasználatkor sem termelhetők le, körülötte szélesebb fakitermeléstől, taposástól mentes védőzóna kialakítása javasolt véghasználat esetén is, ahol semmilyen fakivágás sem történik. Ez nemcsak a bugaci nőszőfű állományainak, propagulumainak, termőhelyének, az azok fennmaradását elősegítő párásabb, hűvösebb mikroklíma (lásd a fák árnyékolása miatti kisebb felmelegedés, párologtatás, a lombkoronában felfogott vízgőz, csapadék által mérsékelt felmelegedés, a lombkoronában felfogott csapadékvíz párolgása által növelt légnedvesség, a párolgást fokozó, vízpárát elfűjő szelek csillapítása révén) megőrzése szempontjából fontos, de a erdei, ligetes tájszerkezetet kedvelő madarak jelenlétének, fennmaradásának, fenntartásának is kedvező.

A Bartók-rét északnyugati csücskén - a **0321/23 hrsz. nyugati részén lévő 83/B, E és 42-34 szabadfelhasználású erdőrészletben – lévő elszórt, közbeékel, kisebb kiterjedésű, idősebb nyarak hagyásfaként megtartandók,** ami egy részt a nyarak és az azokból álló homoki nyarasok tájban való jelenlétét, spontán felújulását - hosszabbtávú fennmaradását - segíti propagulumforrásként, ezzel segítve a természetes szukcessziós folyamatokat is, de ezen kívül kedvező az erdei, ligetes tájszerkezetet kedvelő védett madarak, illetve a puhafájuk miatt könnyű odvasodásuk miatt az odúlakó madarak és a denevérek szempontjából, azok hosszútávú e tájban való jelenlétének biztosítása szempontjából is.

A Bartók-rétet (Ibolyást) északról övező erdősáv (lásd 0321/23 hrsz. 83/B, E erdőrészletek nemes nyarasa, az SZE 42, 43 erdőrészlet akácosa és a 0321/23 hrsz. északi szélén lévő 83/F erdőrészleten fehér nyaras-akácosa) folyamatos felújító vágása - akár a meglévő erdőrészleti tagoltságnak megfelelően, vagy azon belül kisebb foltokat elkülönítve - javasolt, **azaz az egyes foltok nem egyszerre, hanem folyamatosan, időben eltolva termelhetők csak le,** mi közben a letermelt foltok a lehető legrövidebb időn belül visszatelepeztendők, újrasarjaztatandók. **Eme erdősávban a nagyobb, egybefüggő tarvágásos foltok kialakítása, vagy eme erdősáv gyors, néhány év alatti teljes letermelése kerülendő.** Ezzel biztosítható a folyamatosabb erdőborítottság, eme erdő időben folyamatosabb erdőként való fenntartása, ami nemcsak az azokat alkotó fafajok folyamatosabb jelenléte, propagulumszórása (a propagulumforrás biztosítása) szempontjából fontos, de ezzel az ott élő védett madarak tartósabb, nagyobb egyedszámú és fajszámú jelenléte, táplálkozása, költése is jobban biztosítható, jelenlétük folyamatosabban, tartósabban fenntartható. *Egészségügyi, biztonsági szempontú fakivágások, kezelések célzottan lehetségesek,* ugyanis az erdő egészségügyi állapotának, az ott lévő fák egészségének, folyamatos, fenntartható, spontán felújulásának (sarjadásának) elősegítése szintén az időben folyamatosabb erdőborítás révén biztosítja a fenti természetvédelmi célokat (spontán felújulás, propagulumforrás, erdei állatok élőhelyének biztosítása).

Nem vágható ki a jövőben sem a Keselyes-dűlő felhagyott homokbányájának legmélyebb részén (0322/66 hrsz. nyugati része) lévő lápi élőhelyeket és védett növényeket (hússzínű ujjaskosbor, mocsári kosbor, mocsári nőszőfű) övező és az attól északkeletre lévő – pufferező, takaró, a lápi élőhelyek és védett növényeik számára párás, hűvös, kiegyenlített mikroklímát biztosító, azaz mikroklímareguláló - fehér nyaras-fehér füzes fasor, erdősáv,

amelyek megőrzésével egyben számos ligetes tájszerkezethez kötődő és erdei madár, denevérek, kismamók, kételtűek, vízisiklók élőhelye is tartósan, hosszabb távon biztosítható, fenntartható. Eme erdősáv, fasor a Bartók-rét üde lápi és szikes gyepeinek megőrzése, azok fenntartása miatt sem vágható ki véglegesen, annak felsarjaztatásáról vagy újratelepítéséről még az erdő levágása után is gondoskodni kell. *E fasor, erdősáv fájának árnyékolása miatti kisebb mértékű felmelegedés, párologtatás, a lombkoronában felfogott vízgőz, csapadék és a növényzet párologtatásának párasító (és ez által is felmelegedést mérséklő) hatása és a szélcsillapítás által kisebb párolgás - az eme mélyedésben így jobban megmaradó vízgőz által is - páras, hűvös, kiegyenlített mikroklimát biztosít, ami elősegíti eme bányaiüreg lápi jellegű élőhelyeinek, annak védett növényeinek fenntartását.* Eme erdősávok, facsoportok egyben felfogják a környező szántókon, gyümölcsösökben, szőlőkben, tanyákon talajba, talajvízáramlásokba jutó - a 0322/66 hrsz nyugati részére eső lápi élőhelyeknek és védett növényeiknek (hússzínű ujjaskosbor, mocsári nőszőfű, mocsári kosbor)) kedvezőtlen - vegyszermaradványokat és tápanyagtöbbletet, a környező mezőgazdasági parcellákról kifújt port, homokot és az azokra tapadó, száraz ülepedéssel kiülepedő tápanyagokat, vegyszermaradványokat, mérséklik a környező mezőgazdasági tájban, utakon, tanyákon zajló emberi jelenlét, személy-, tehergépjármű-, munkagépforgalom és a crosspálya használatából adódó emberi jelenlét láthatóságát, és zajhatását.

Tilos a Keselyes-dűlő felhagyott homokbányájában lévő, spontán felújult 0322/57 hrsz. fehér nyaras kivágása is, ami egy részt a nyarak és az azokból álló homoki nyarasok tájban való jelenlétét, spontán felújulását - hosszabb távú fennmaradását - segíti propagulumforrásként, ezzel segítve a természetes szukcessziós folyamatokat is, de ezen kívül kedvező az erdei, ligetes tájszerkezetet kedvelő védett madarak, illetve a puhafájuk miatt könnyű odvasodásuk miatt az odúlakó madarak és a denevérek szempontjából, azok hosszútávú e tájban való jelenlétének biztosítása szempontjából is, de más erdei állatok (madarak, denevérek, kismamók, kételtűek, vízisiklók) számára is így időben folyamatosabban biztosítható az erdőborítás, s így az élettér, ami azok hosszútávú jelenlétét, fennmaradását segíti eme erdőfoltban. *Eme erdősáv fájának árnyékolása miatti kisebb mértékű felmelegedés, párologtatás, a lombkoronában felfogott vízgőz, csapadék és a növényzet párologtatásának párasító (és ez által is felmelegedést mérséklő) hatása és a szélcsillapítás általi kisebb párolgás hűvös, kiegyenlített mikroklimát biztosít a 0322/66 hrsz. nyugati részén lévő bányaiüreg lápi jellegű élőhelyeinek, annak védett növényeinek fenntartásához is.* Eme erdő egyben felfogják a környező szántókon, gyümölcsösökben, szőlőkben, tanyákon talajba, talajvízáramlásokba jutó - a 0322/66 hrsz. nyugati részére eső lápi élőhelyeknek és védett növényeiknek (hússzínű ujjaskosbor, mocsári nőszőfű, mocsári kosbor)) kedvezőtlen - vegyszermaradványokat és tápanyagtöbbletet, a környező mezőgazdasági parcellákról kifújt port, homokot és az azokra tapadó, száraz ülepedéssel kiülepedő tápanyagokat, vegyszermaradványokat, mérséklik a környező mezőgazdasági tájban, utakon, tanyákon zajló emberi jelenlét, személy-, tehergépjármű-, munkagépforgalom és a crosspálya használatából adódó emberi jelenlét láthatóságát, és zajhatását is, *ami miatt szintén folyamatosabb megőrzésére, a folyamatos erdőművelésben való tartására kell törekedni, így annak erdő besorolása nem változtatható meg.*

A felhagyott homokbánya déli részén lévő **0322/38 hrsz. fehér nyarasnál (91/A erdőrészlet)** törekedni kell a folyamatos erdőborítás fenntartására, az erdő homoki nyaras felé való regenerációjának, a kivágott erdő újrasarjadásának, felújulásának elősegítésére, **annak**

erdő művelési ága nem változtatható meg. Annak művelésére az aktuális erdőtervben rögzítettek vonatkoznak. A korábban is itt lévő, száraz, homokos talajú termőhelyeken jó növekedést mutató, azokat kedvelő fehér nyár (*Populus alba*) és a szürke nyár (*Populus canescens*) telepítése javasolt, célállományként hazai nyaras javasolható, de esetlegesen kocsányos tölgy (*Quercus robur*), mezei szil (*Ulmus minor*), mezei juhar (*Acer campestre*) elegyítése kisebb arányban szintén javasolható. Elegyfafajként tájidegen fák (pl. akác (*Robinia pseudo-acacia*), amerikai kőris (*Fraxinus pennsylvanica*), zöld juhar (*Acer negundo*), nyugati ostorfa (*Celtis occidentalis*)) nem javasolt, de a környező akácos állományok és a korábban ezen erdőben is jelenlévő akác (*Robinia pseudo-acacia*) miatt az akác újasarjadására is lehet számítani, így akár haszoncélú telepítése is megengedett. **Az akác az erdőművelés során folyamatosan, korlátozás nélkül eltávolítható.** Nemcsak a száraz, homokos termőhelyi viszonyok, a helyben és közelben (0322/57, 66 hrsz-ok) rendelkezésre álló propagulumforrás miatt javasolandó a hazai nyaras célállományként – az akác megtűrése mellett –, hanem azért is, mert ezek a fák növekednek e termőhelyen a leggyorsabban, így e helyrajzi szám e nyarak ültetésével fog leghamarabb tájképi szempontból is eme élőhely erdő képét, így hamarabb és kiterjedt, széles lombkoronájuk, a hazai nyarasok sűrűbb állományai miatt nagyobb mértékben lehetséges majd a környező szántókon, gyümölcsösökben, szőlőkben, tanyákon talajba, talajvízáramlásokba jutó - a 0322/66 hrsz. nyugati részére eső lápi élőhelyeknek és védett növényeiknek (hússzínű ujjaskosbor, mocsári nőszőfű, mocsári kosbor)) kedvezőtlen - vegyszermaradványok és tápanyagtöbbletet pufferelése, a környező mezőgazdasági parcellákról kifújt por, homok és az azokra tapadó, száraz ülepedéssel kiülepedő tápanyagok, vegyszermaradványok felfogása, s így hamarabb és jobban mérsékelhető a környező mezőgazdasági tájban, utakon, tanyákon zajló emberi jelenlét, személy-, tehergépjármű-, munkagépforgalom és a crosspálya használatából adódó emberi jelenlét láthatóságát, és annak zajhatását is. *Eme erdősáv fáinak árnyékolása miatti kisebb mértékű felmelegedés, párologtatás, a lombkoronában felfogott vízgőz, csapadék és a növényzet párologtatásának párasító (és ez által is felmelegedést mérséklő) hatása és a szélcsillapítás általi kisebb párolgás hűvös, kiegyenlített mikroklímát biztosít a 0322/66 hrsz. nyugati részén lévő bányaiüreg lápi jellegű élőhelyeinek, annak védett növényeinek fenntartásához is, amely fenti lápi élőhelyeket és azok védett növényfajait fenntartó - azok fennmaradását elősegítő - mikroklímareguláló hatás gyorsan növekvő, terebélyes lombkoronájú fehér és szürke nyarak telepítése esetén könnyebben helyre állhat.* A szürke nyarak, fehér nyarak telepítésével, felsarjazztatásával kialakítandó erdő egy részt e természetes fafajok és az azokból álló homoki nyarasok tájban való jelenlétét, spontán felújulását - hosszabbtávú fennmaradását - segítheti szintén propagulumforrásként, ezzel segítve a természetes szukcessziós folyamatokat is, de ezen kívül e nyarak telepítése, felsarjadása kedvező az erdei, ligetes tájszerkezetet kedvelő védett madarak, illetve a puhafájuk miatt könnyű odvasodásuk miatt az odúlakó madarak és a denevérek szempontjából is, azok hosszútávú e tájban való jelenlétének biztosítását segíti. A szürke nyarak és fehér nyarak telepítésével, felsarjazztatásával kialakítani javasolt hazai nyaras kialakítása azért is kedvezőbb lenne, mert így könnyebben jelenhetnének meg ismét a fekete gólyák (*Ciconia nigra*) költésének ismételten kedvező magas, vastagtörzsű, elágazóbb lombkoronájú fák, azaz könnyebben, hamarabb és e fák fiziognómiája miatt tartósabban lenne lehetséges a fekete gólya ismételt költéscélú megtelepedése. Az egészségügyi szempontú, biztonságos közlekedést, a fák növekedését segítő vágások lehetségesek, hisz az erdő felnövekedésének elősegítése, egészségi állapotának megőrzése nemcsak az azt alkotó fák, növények - a homoki

nyarasok természetes felújulásának, meglétének -, de az ott élő állatok hosszútávú jelenléte szempontjából is fontos. A jövőbeli erdőfelújításnál eme erdőfoltnál is idősebb, nagyobb hagyásfák (hazai nyarak) csoportos meghagyása javasolt, hogy ezzel is biztosítható legyen a természetes, homoki nyarasokat alkotó szürke és fehér nyarak tájban való jelenléte, eme fák és az azokból álló homoki nyarasok spontán felújulása - hosszabbtávú fennmaradása - propagulumforrásként, ezzel is segítve a természetes szukcessziós folyamatokat, de eme hagyásfák megtartása - s azok spontán felújulása, a homoki nyarasok spontán felújulása - kedvező az erdei, ligetes tájszerkezetet kedvelő védett madarak, illetve a puhafájuk miatt könnyű odvasodásuk miatt az odúlakó madarak és a denevérek szempontjából is, azok hosszútávú e tájban való jelenlétét biztosítja, de a nagyobb hagyásfacsoportokkal a fekete gólyák esetleges jövőbeli költésének esélye is hosszabbtávon biztosítható, mi közben eme hagyásfák kedvezőek más erdőkhez kötődő állatoknak (lásd telelő kételtűek, vízisiklók, sünök). Eme erdőben jövőben változatos korszerkezet és struktúra kialakítása támogatandó, amivel nemcsak az erdő spontán felújulása, de a homoki nyarasok és az azokat alkotó szürke és fehér nyarak tájban való fenntartása, különböző korcsoportú állományainak jelenléte is biztosítható, ami változatosabb növény- és állatvilágnak is otthont adhat növelve az erdő biodiverzitását. Az erdőfelújításnál a spontán regenerációs folyamatok, azaz a fehér nyarak hagyásfákból, megmaradt állományokból való felsarjadása javasolt, mivel e folyamat jelenleg is folyik, sikeres, de ha ez nem tökéletes, akkor a fák telepítése is lehetséges. Mérsékelt erdei legeltetés is lehetséges a kissé ligetes állományszerkezet kialakítása végett - aminek szintén van biodiverzitásnövelő hatása, elősegíti a homoki gyepek fajainak megjelenését, fennmaradását akár eme nyaras állományokban is, de kedvező számos állatfaj (lásd ligetes tájszerkezetet kedvelő madarak) számára is. Ugyanakkor a motocross pálya használata, annak takarásának, zajhatásának csillapítása mellett előnyösebb lenne egy zártabb lombkoronaszint kialakítására törekedni (aminek a legeltetés kevésbé kedvez fiatal sarjállomány esetén), ami a madarak költése (különösen a fekete gólya ismételt megtelepedése) szempontjából is kedvezőbb, de egy zártabb lombkorona esetén eme erdőfolt a környező agrártáj műveléséből, utak forgalmából, tanyákon lévő emberi jelenlétéből adódó láthatóságot, zajhatásokat is mérsékli, mi közben így az erdő pufferelő, porfelfogó, illetve a 0322/66 hrsz. nyugati részén lévő mélyedés lápi élőhelyeinek és védett orchideáinak (hússzínű ujjaskosbor, mocsári kosbor, mocsári nőszőfű) megfelelő hűvös, párás mikroklimát biztosító funkciói is hatékonyabban, hosszabbtávon biztosíthatók, helyreállíthatók.

Fakivágás költési időszakban (március 15-július 15.) nem végezhető sem Bartók-rétet (Ibolyást) északról övező erdősávban (lásd 0321/23 hrsz. 83/B, E erdőrészletek nemes nyarasa, az SZE 42, 43 erdőrészlet akácosa és a 0321/23 hrsz. északi szélén lévő 83/F erdőrészleten fehér nyaras-akácosa), **sem a Keselyes-dűlő homokbányájának déli részén lévő 0322/38 hrsz. fehér nyarasban (91/A erdőrészlet), illetve más Bartók-réten vagy Keselyes-dűlő homokbányájában lévő faállományban.** Ez a fenti erdőkben, facsoportokban költő madarak költési nyugalmanak biztosítása miatt fontos, mert így hosszabb távon is biztosítható az eme fásszerű vegetációban költő madarak költésének és fiókanevelésének sikeressége, ami eme madarak populációinak hosszútávú fenntartása szempontjából fontos.

A Bartók-rétet északról övező erdősávban (lásd 0321/23 hrsz. 83/B, E erdőrészletek nemes nyarasa, az SZE 42, 43 erdőrészlet akácosa, 83/F erdőrészlet fehér nyaras-akácosa) és a Keselyes-dűlő felhagyott homokbányáját délről övező 0322/38 hrsz. (91/A erdőrészlet) fehér nyarasban utak kialakítása legfeljebb csak ideiglenesen, az erdészeti munkákhoz kapcsolódóan

alakítható ki, de azok sűrűségét és mértékét is érdemes minimalizálni, amivel az ott élő védett kételtűek, vízisiklók elütése, madarak, kisemlősök zavarása, elütése mérsékelhető, ami eme állatok populációinak hosszútávú megőrzése, fenntartása, zavarásának elkerülése miatt fontos.

A Bartók-rétet északról övező erdősáv (lásd 0321/23 hrsz. 83/B, E erdőrészletek nemes nyarasa, az SZE 42, 43 erdőrészlet akácosa, 83/F erdőrészlet fehér nyaras-akácosa) és a Keselyes-dűlő felhagyott homokbányájának középső (0322/66 hrsz.) és déli részén lévő 0322/57 és 0322/38 hrsz. (91/A erdőrészlet) fehér nyarasok *erdei legeltetése* potenciálisan lehetséges lenne. *Azonban ez a 0321/23 hrsz. 83/F erdőrészletében lévő bugaci nőszőfű előfordulásával érintett kisebb területen nem javasolt a növény kitaposásának elkerülése végett, amivel eme védett növény populációja is hosszabbtávon fenntartható.* Ugyan a mérsékelt erdei legeltetésnek van biodiverzitásnövelő hatása, elősegíti a homoki gyepek fajainak megjelenését, fennmaradását eme erdőkben is, kedvező számos állatfaj (lásd ligetes tájszerkezetet kedvelő madarak) számára is, ugyanakkor egy zártabb lombkoronaszint kialakítása (aminek a legeltetés kevésbé kedvez fiatal sarjállomány esetén, az csak a már felnőtt állományok alján lehetséges) az eme erdőkben költő madarak (különösen a 0322/38 hrsz. fehér nyarasnál (91/A erdőrészlet) esetlegesen felnövekedése esetén ismételtlen megtelepedő fekete gólya esetén) szempontjából is kedvezőbb, mert az a környező agrártáj műveléséből, utak forgalmából, tanyákon, a motocross pályán lévő emberi jelenlétet, gépjármű- és munkagépforgalmat jobban takarja, zajhatását jobban mérsékli, mi közben egy zártabb lombkorona esetén hatékonyabb a fenti erdők pufferező, porfelfogó, illetve a Bartók-rét és a 0322/66 hrsz. nyugati részén lévő mélyedés lápi élőhelyeinek és védett orchideáinak (hússzínű ujjaskosbor, mocsári kosbor, mocsári nőszőfű) megfelelő hűvös, párás mikroklimát biztosító hatása is, az hatékonyabban, hosszabbtávon biztosítható.

A Bartók-rétet északról övező erdősávban (lásd 0321/23 hrsz. 83/B, E erdőrészletek nemes nyarasa, az SZE 42, 43 erdőrészlet akácosa, s a bugaci nőszőfűvet is tartalmazó 83/F erdőrészlet fehér nyaras-akácosa) illetve a Keselyes-dűlő felhagyott homokbányájának déli részén lévő 0322/38 hrsz. (91/A erdőrészlet) fehér nyaras erdőművelése csak megfelelő műszaki állapotú mezőgazdasági munkagépekkel történhet, amelyekből olajos szennyeződés nem juthat ki a fenti erdőkbe, nem károsítja azok védett és növényeit, állatfajait, ezek kémiai szennyeződés általi veszélyeztetése elkerülendő az ottani növény- és állatvilág hosszútávú fenntartása szempontjából. Javasolt, hogy az erdőművelés végző munkagépek a megfelelő zajvédelmi határértékeket tartsák be, amivel az erdőkben, környező gyepeken élő madarakat, emlősöket érő zavarás mérsékelhető, amivel eme állatok szaporodási sikere is növelhető, ami eme erdei állatok populációinak hosszútávú fennmaradását szolgálja.

Eme erdők és azok állatvilágának megőrzése, hosszútávú fenntartása, további csökkenésének megállítása miatt azokban új, állandó út, épület, létesítmény legfeljebb csak kis kiterjedésben, lokálisan valósítható meg, s az sem járhat az őshonos fák, facsoportok kivágásával, ami az őshonos fafajok (lásd nyarak) és az azokból álló homoki nyarasok spontán felújulását, felsarjadását is a propagulumforrások csökkenésével veszélyeztethetné, de leginkább az erdőkhez kötődő állatok populációinak fenntartása, fennmaradása miatt káros élőhelyeik csökkenése és az emberi zavarás (jelenlét, zajhatás, forgalom) növekedése által.

2.3. Nádasok és azok állatvilágának fenntartása, a megőrzéséhez szükséges javaslatok, intézkedések, korlátozások

Az Ibolyás 0321/24 hrsz. északi részének nádasában - a nádasok fenntartása mellett - kisebb területen, a legmélyebb fekvésű részeken legeltetéssel, kaszálással, nádvágással kisebb nyílt vízfelszínű területek is kialakíthatók, amelyek az ezt kedvelő kétélűeknek, mocsári teknősöknek, vízimadaraknak is kedvező. *E mélyedésben a tápanyagok üde környezeti feltételek melletti felhalmozódása, a kezelés (legeltetés, kaszálás) hiánya a nádasok terjedésének, homogén nádasok kialakulásához vezet, ami a nyílt vízfelszíneket eltünteti, így a nyílt vízfelszínnek csak nádvágással, legeltetéssel, kaszálással tarthatók fenn hosszútávon, csak így alakíthatók azok ki.* E beavatkozások csak kis léptékűek és kíméletesek lehetnek, azok **nem járhatnak a nádasok komolyabb fragmentációjával**, mert az a nádasokban előforduló madarak (nádi énekesek, szárcsa, vízityúk, barna rétihéja, vöcsök, récék) élőhelyének (költő- és táplálkozóhelyeinek) csökkenésével járhat, ami a költőhelyek csökkenése révén helyi populációik hosszútávú fennmaradását veszélyeztetheti.

A Ibolyás 0321/24 hrsz. északi részének nádasában mérsékelt, kontrolált, helyben lokalizált, kisterületű szarvasmarha-legeltetés a jövőben lehetséges, de ennek során is a nádas állományok nagy része megőrzendő, amivel a nádasokban előforduló madarak (nádi énekesek, szárcsa, vízityúk, barna rétihéja, vöcsök, récék) élőhelyét (költő- és táplálkozóhelyeinek) jelentő nádasok is kellő kiterjedésben biztosíthatók, biztosítandók, azok csökkenése elkerülendő, mert a költőhelyek csökkenése helyi populációik hosszútávú fennmaradását veszélyeztetheti.

Az Ibolyás 0321/24 hrsz. északi részének nádasában tilos bármilyen út, épület, létesítmény kialakítása, de annak belvizessége miatt ez nem is várható, amely korlátozás eme nádas és az ott élő állatok nyugalmanak, populációjának hosszútávú fennmaradását, fenntartását szolgálja.

2.4. Szántók művelése, azokra vonatkozó korlátozások a környező természetes élőhelyek, azok növény- és állatvilágának fenntartása szempontjából

A 0321/13 hrsz. északi és nyugati részén a szántó művelési ág megtartható. Ezzel a nyíltabb növényzet, növényzetmentes térszínek biztosításával az ott előforduló pacsirták, billegetők élőhelye - táplálkozóhelye, költése -, sirályok, ligetes tájszerkezetet kedvelő madarak, fehér gólyák, szürke gémek, nagy kócsagok táplálkozóhelye biztosítható. Ugyanakkor hosszabb távon helyette ismét kaszált, legeltetett gyepet javasolt kialakítani. A gyep regenerációja a spontán folyamatok mellett tájhonos növényfajok felülvetésével is elősegíthető. A szántók helyén gyepek kialakításával a pacsirták, billegetők élőhelye - táplálkozóhelye, költése -, a ligetes tájszerkezetet kedvelő madarak, fehér gólyák, szürke gémek, nagy kócsagok táplálkozóhelye továbbra is biztosítható lenne alacsonyabb fűtarló legeléssel vagy kaszálással való biztosításakor, bár táplálékukat nehezebben találnák meg, a talajművelés során kifordított könnyebb táplálékforrással nem lehetne számolni, eme gyepeken a sirályok így táplálékukat már nem találnák meg. Így a madárdiverzitás fenntartása végett e tájhasználati forma is a jelenlegi helyén kisebb kiterjedésben megtartható.

A 0321/13 hrsz. északi és nyugati részén lévő szántón a vegyszerhasználat és a tápanyagutánpótlás (trágyázás) csak a szükséges, optimális mértékben, időjárási szempontból is ideális időszakban javasolt. A túlzott tápanyagbevitel, vegyszermaradványok - s azok felszíni leöblítéssel való kimosódása, talajvízáramlásokkal való kioldódása, és távozása

a Bartók-rét gyepei, erdei, csatornái, nádasai felé a gyomok terjedésének kedvez a fenti szomszédos, védett területre eső élőhelyeken, az a környező természetes gyepek (szikes rétek, mocsárrétek, magassásrétek, zombéksásosok, üde láprétek, nádasok) leromlását, gyomosodását, természetességének csökkenését, a védett növények (kiszáradt aszat, mocsári kosbor, mocsári nőszőfű, hússzínű ujjaskosbor, keskenylevelű gyapjúsás) eltűnését idézheti elő, ami természetvédelmi szempontból elkerülendő. A tápanyagutánpótlás lehetőség szerint természetes, állattartásból származó trágyából (istállótrágya) és nem műtrágyából történjen. Csak engedélyezett mezőgazdasági kemikáliák (növényvédőszer) alkalmazása megengedett. A növényvédőszer-maradványok túlzott használata veszélyeztetheti a Bartók-rét védett állatait, szélsőséges esetben azok mérgezéséhez, eme állatok elpusztulásához, populációik csökkenéséhez vezethet, ami mindenképp kerülendő.

A 0321/13 hrsz. északi és nyugati részén lévő szántón a gépesített talajmunkák, vegyszerhasználat, vetés, aratás lehetőség szerint a talajon fészkelő madarak költési időszakán kívül történjen (jellemzően a március 15-július 15 közti időszakon kívül), de ha a szántón nincs aktuálisan költés, akkor ezen időbeli korlátozásra nincs szükség. Ezzel a billegetők, pacsirták költési és fiókanevelési sikere fokozható, a fiókák, tojások, szülők eltaposása, elütése, elpusztulása akadályozható meg, ami eme madarak populációinak fenntartását szolgálja.

A 0321/13 hrsz. északi és nyugati részén lévő szántón tarlólegeltetés lehetséges, ami a természetes tápanyagutánpótlást is lehetővé teszi. Ezzel változatosabb gyomflóra alakulhat ki, ami a biodiverzitás fenntartása, növelése miatt lehet előnyös.

2.5. Szabadidős tevékenységek fenntartható üzése, az azokra vonatkozó javaslatok, intézkedések, korlátozások

A Keselyes-dűlő felhagyott homokbányájában **a motocrosspálya nyomvonalának intenzív módosítása, a komolyabb földmunkák kevéssé javasolt**, mert az a 0322/65-66 hrsz-ra eső gyomos száraz gyepek homoki gyepek felé való regenerációját nehezíti, s zavarja a gyurgyalagok költését. Ez a korlátozás a homoki gyepek regenerációjának hosszútávú elősegítése, fenntarthatósága és a gyurgyalagok hosszabbtávú jelenlétének, költésének, költési sikerének, s ez által az itteni költőállomány hosszútávú fenntartása végett javasolt.

A **gyurgyalagok sikeres költésének biztosítása** (a költőpárok zavarásának, a költőüregek beomlásának (s így a fiókák, szülők betemetődésének és megfulladásának), a tojások, fiókák, költőpárok eltaposásának, sérülésének elkerülése) **végett május 1-től augusztus 15-ig tilos a Keselyes-dűlő felhagyott homokbányáján (0322/57, 65, 66 hrsz.) lévő motocrosspálya használata**. Ebben az időszakban azon motorozás (vagy bármilyen más jármű közlekedése), illetve egyéb földmunkák, nyomvonal-módosítás sem lehetséges. Ez az itteni gyurgyalag-költőállomány (populáció) hosszabbtávú jelenlétét, fennmaradását, költési sikerét, az itteni költőállomány hosszútávú fenntartását szolgálja.

Az állatvilág (különösen a madárvilág) nyugalmanak biztosítása végett **tilos valamennyi munkaszüneti nap (vasárnap és más pirosbetűs ünnepnapokon) a Keselyes-dűlő felhagyott homokbányáján lévő motocrosspálya (0322/57, 65, 66 hrsz.) használata belső égésű motorral működő járművekkel** (pl. crossmotor, quad, ssw buggy, autó, tehergépjármű), ekkor semmilyen jelentős hanghatással járó tevékenység (beleértve akár az egyéb földmunkákat is) nem végezhető. Ez a környező lakosság nyugalman kívül a Keselyes-dűlői felhagyott homokbányában (0322/57, 65, 66 hrsz.) lévő fásszárú vegetációban költő

madarak költési sikerét javítja, költésének zavarását mérsékli, s ez által az ott költő madárfajok szaporodása, táplálkozáscélú jelenléte biztosítható, az itteni populációk hosszútávon fenntarthatók, megőrizhetők.

Valamennyi **nap tilos a motorozás és más jelentős zajhatással járó munkát, tevékenység végzése reggel 10.00 előtt és 18.00 óra után** az állatvilág és a környező lakosság nyugalmanak biztosítása végett a Keselyes-dűlő felhagyott homokbányáján lévő motocrosspályán (0322/57, 65, 66 hrsz.), ami szintén a Keselyes-dűlői felhagyott homokbányában (0322/57, 65, 66 hrsz.) lévő fásszárú vegetációban költő madarak költési sikerét fokozza, költésének zavarását mérsékli, s ez által az ott költő madárfajok szaporodása, táplálkozáscélú jelenléte is jobban biztosítható, az itteni populációk hosszútávon fenntarthatók, megőrizhetők.

A Keselyes-dűlő felhagyott homokbányáján lévő motocrosspályán (0322/57, 65, 66 hrsz.) **verseny rendezése tilos** a környező lakosságot és az állatvilágot ért jelentős, zavaró zajterhelés elkerülése végett, ami szintén a Keselyes-dűlői felhagyott homokbányában (0322/57, 65, 66 hrsz.) lévő fásszárú vegetációban költő madarak költési sikerét fokozza, költésének zavarását mérsékli, s ez által az ott költő madárfajok szaporodása, táplálkozáscélú jelenléte is jobban biztosítható, az itteni populációk hosszútávon fenntarthatók, megőrizhetők.

A Keselyes-dűlő felhagyott homokbányáján lévő motocrosspályán (0322/57, 65, 66 hrsz.) jelenlévő motorokon a zajkibocsátást mérséklő fojtók használata a kifugócsőben kötelező az élővilágot ért zajterhelés mérséklése végett, ami szintén a környező lakosság védelmén túl a Keselyes-dűlői felhagyott homokbányában (0322/57, 65, 66 hrsz.) lévő fásszárú vegetációban költő madarak költési sikerét fokozza, költésének zavarását mérsékli, s ez által az ott költő madárfajok szaporodása, táplálkozáscélú jelenléte is jobban biztosítható, az itteni populációk hosszútávon fenntarthatók, megőrizhetők.

A motocrosspályához legközelebbi tanyákon (0317/20, 0317/21, 0317/22, 0317/23, 0317/24, 0317/25, 0319/3, 0321/2, 0321/4, 0322/2, 0322/5, 0322/6, 0322/7, 0322/22, 0322/23, 0322/42, 7271 hrsz-ok) élő lakosság, illetve az állatvilág nyugalmanak biztosítása végett **a hatályban lévő zajvédelmi rendeletek betartandók**, ami szintén a Keselyes-dűlői felhagyott homokbányában (0322/57, 65, 66 hrsz.) lévő fásszárú vegetációban költő madarak költési sikerét fokozza, költésének zavarását mérsékli, s ez által az ott költő madárfajok szaporodása, táplálkozáscélú jelenléte is jobban biztosítható, az itteni populációk hosszútávon fenntarthatók, megőrizhetők.

Tilos a crossmotorokkal, egyéb pályafenntartást végző munkagépekkel behajtani a 0322/66 hrsz. nyugati részén lévő fehér nyarakkal övezett, hússzínű kosbor, mocsári kosbor, mocsári nőszőfű előfordulásával érintetett, tűzegmohás magassásrétekekkel borított – lápi jellegű, pangóvízes – mélyedésbe (a volt homokbánya legmélyebb része), **illetve a 0322/57 hrsz. meglévő és a 0322/38 hrsz. (91/A erdőrészlet) újrasarjadó fehér nyarasokba**, mert előbbi esetben a taposás nyomán létrejövő keréknyomok az üde élőhelyek és védett fajaik károsodását, pusztulását okoznák, felszaggatnák a tűzegképző mohaszőnyeget - így eme lápi élőhelyek és azok védett fajainak károsodásának megelőzése miatt eme mélyedésbe a behajtás kerülendő -, míg utóbbi esetben a crossmotorokkal való behajtás egy részt akadályozná az erdő aljnövényzetének regenerálódását, spontán felújulását, ami csökkentené a biodiverzitást, kis mértékben a propagulumforrások csökkenésével helyben a szukcesszió útjáni természetes erdőfelújulást, felsarjadást, ám eme korlátozásokkal mind a lápi élőhelyek fennmaradása, mind a homoki nyarasok, s az azokat alkotó fehér és szürke nyarak spontán felújulása, tájban való

terjedése a propagulumforrást jelentő megmaradt, sarjadó állományok megléte, fennmaradása által biztosítható. A motorok, munkagépek zajhatása, az intenzív emberi jelenlét zavarhatja az élő madarakat is, ami veszélyeztetheti e madarak hosszútávú táplálkozás- és költséscélú jelenlétét, szaporodási sikerét, így a behajtás a fenti élőhelyekre emiatt is elkerülendő az erdei és ligetes tájszerkezetet kedvelő madarak populációinak e területen való hosszabbtávú jelenlétének biztosítása végett.

A Keselyes-dűlő motocrosspályájának bekerítése úgy történt meg, hogy a kerítés nem lett teljesen tömör, hanem legyen olyan lyukméretű lett, hogy az nem jelent tájökölógiai akadályt a kistestű földfelszínen mozgó állatok (védett csigák, ízeltlábúak, kételtűek, hüllők, kisemlősök) tájban való mozgása számára - ami eme állatok populációinak fenntartása miatt kedvező -, de a nagytestű vadak motocrosspályára való bejutását akadályozza, mert a pálya használata idején elütésük nemcsak a vadaknak, de a motocrosspályát használók számára is életveszélyes. A kerítés olyan magas lett, hogy azon nem lehet motort átemelni, alul pedig annyira tömör, hogy alatta motort ne lehet áttolni. A fából készült, nem tömör deszkakerítés tájbailló lehetett volna, s alig jelentett volna tájökölógiai akadályt.

A 0322/65, 66 hrsz-okra eső motocrosspálya északi, keleti és nyugati peremén a környező növényzetet érő kiporzás, állatvilágot érő zajhatások mérséklése miatt legalább 2 fasorni szélességű, cserjeszintet is tartalmazó takarófásítás - vagy ahol ez nem lehetséges takarócserjesítés - telepítése javasolt hosszabbtávon. Ugyanakkor a motocrosspálya keleti részén a takarófásítás kialakítása az ottani villanyvezeték miatt korlátos, így ott legfeljebb csak takarócserjesítés kialakítása lehet cél, ameddig a villanyvezeték nem kerül áthelyezésre a szolgáltató által. A lombkoronaszintbe gyorsan növvő, természetes, elágazó lombkoronájú, száraz, homoki termőhelyet elviselő fák (azaz fehér nyár (*Populus alba*) és a szürke nyár (*Populus canescens*)) telepítése javasolt, amelyekkel eme őshonos fafajok állománya növelhető lenne. Erdei fenyő (*Pinus sylvestris*) elegyítése is elfogadható, noha az fokozottan tűzveszélyes – főleg a klímaváltozás hatásait is figyelembe véve, ugyanis kiszáradva a villámcsapás hatására könnyen felgyullad, a tűz a környező védendő élőhelyekre, védett növényállományokra is áterjedhet, ráadásul a szárazodó, egyenlőtlen csapadékeloszlású, fokozódó párologtatású klíma mellett csökkenő talajvízszint mellett felnövekedése is lassabb lehet, száradásos pusztulása gyakoribb lehet -, tájidegen, így az kevésbé javasolt még akkor is, ha az ősztől tavaszig tartó időszakban az a lombhullató fákhoz képest a motocrossozás láthatóságát és zajhatását jobban csillapítaná környezete irányába. Így inkább a nyaras állományok sűrűbb ültetése javasolható a takarófásításban. A cserjeszintbe a száraz, homokos talajokat elviselő - még ilyen körülmények közt is magasabbra növvő – őshonos, egybibés galagonya (*Crataegus monogyna*) telepítése javasolható, amely sűrű, elágazó ágszerkezete miatt a port is jobban felfogja, kissé jobb zajcsillapító hatású. Nagyobb sűrűségű telepítése, tövises ágai miatt sövényyszerűen ültetve egyfajta járulékos kerítésfunkciót is elláthat, ami felnövekedve az illetéktelenek, vadak motocrosspályára való bejutását is akadályozhatja, ami balesetvédelmi, vagyónvédelmi szempontból is kedvező. Ugyanakkor a galagonya terjeszkedése a gyomos száraz gyepeken kontrolálandó a kiszabadult állományok kivágásával, legeltetéssel a 0322/65, 66 hrsz. motocrosspályán belül, mert elszaporodása nemcsak a gyomos száraz gyepek homoki gyepek felé való regenerációját, egyáltalában e gyepek fennmaradását gátolja, de a ki- és berepülés akadályozásával a gyurgyalagok költségének sem kedvező. Mindenképp elkerülendő, hogy egy esetleges talajvízszint-süllyedés, szárazodás mellett a galagonya a 0322/66 hrsz. nyugati részén lévő legmélyebb térszínű volt bányaureg lápi élőhelyein megjelenjen, mert az nemcsak az ottani

lápi élőhelyek, de az ottani mocsári kosbor, mocsári nőszőfű és hússzínű ujjaskosbor állományok eltűnéséhez is vezethet, így a galagonya ottani megtelepedése esetén azon állományok célzott cserjeirtással eltávolíthatók. Ugyanakkor a gyorsan növvő fehér vagy szürke nyarak vagy akár galagonyák telepítésével a takarófásítás hamarabb elláthatja takaró, zajcsillapító, puffrelő (tápanyag- és vegyszerterhelés mérséklése), klímareguláló (csapadékot, szelet felfogó, párasító, árnyékoló, hőterhelést mérséklő hatása, ami a 0322/66 hrsz. lápi élőhelyeinek és védett orchideáinak (hússzínű ujjaskosbor, mocsári kosbor, mocsári nőszőfű) fennmaradását is segíti), élőhelyi (lásd ligetes tájszerkezethez kötődő és erdei madarak költés- (az odvasodó nyarak miatt akár az odúlakó szalakóta, búbos banka, cinegék is) és táplálkozáscélú, denevérek pihenés-, szaporodás-, teleléscélú megtelepedésének elősegítése) funkcióját. Eme takarófásítással szintén a Keselyes-dűlői felhagyott homokbányában (0322/57, 65, 66 hrsz.) és a környező tanyákon, erdőkben költő erdei és ligetes tájszerkezetet kedvelő madarak költési sikere fokozható, költésének zavarása mérsékelhető, s ez által a költő madárfajok szaporodása, táplálkozáscélú jelenléte is jobban biztosítható, az itteni populációk hosszútávon fenntarthatók, megőrizhetők.

2.6. Egyes védett állatfajok állományainak fenntartását szolgáló intézkedések, javaslatok, korlátozások

A Bartók-rét (Ibolyás) északi részét (0321/6, 13, 15, 17, 18, 23, 24, 25, 26, 27 hrsz-ok északi része) villanyoszlopainál a madarak áramütését mérséklendőül olyan műszaki megoldás javasolt, amivel a villanyvezeték menti viszonylag gyakori áramütések elkerülhetők (lásd érintésvédelmet fokozó szigetelt papucskok felszerelése). Ez elsősorban az eme villanyoszlopoknál költő fehér gólya, az ott elhelyezett költőodúban költő szalakóta, költőládákban költő vörös vércse (esetlegesen megtelepedő kékvércse), de más eme villanyoszlopokat leshelyül, pihenőhelyül választó ligetes tájszerkezetet kedvelő madarak, illetve a Bartók-réten átrepülő madarak védelme miatt is fontos lenne, azok itteni populációjának fenntartását, e madarak e területen való hosszabbtávú jelenlétét segítenék elő.

A Bartók-réten lévő fehér gólyafészek környékén a költési időszakban a költést veszélyeztető, zavaró tevékenység nem végezhető, a fészek a villanyvezeték, villanyoszlop esetleges karbantartási munkálatai során sem távolítható el, a fészekemelő megtartandó. Ezzel az itt költő fehér gólya költésének, fiókanevelésének nyugalma, szaporodási sikere, s így a helyi populáció hosszabbtávú megmaradása, fenntartása segíthető elő.

Mivel 2025-ben új helyre költözött a fehér gólya pár eme Bartók-rét északi részén futó villanyvezeték mentén, s az új fészeknél nincs gólyafészek-emelő, ezért ez pótlendő. A jövőben is, ha a fehér gólya pár változtatja a fészkeének a helyét a Bartók-rét északi részén futó villanyvezeték menti karókon, akkor az új oszlopokra mindig fészekmagasítók helyezendők el az áramszolgáltató és a KNPI illetékes természetvédelmi őrének bevonásával, segítségével.

Mivel a Bartók-rét alkalmas táplálkozóhely a fokozottan védett, különleges élőhelyvédelmi intézkedést igénylő szalakóta (*Coracias garrulus*) számára, s mivel a környező hazai nyaras állományok még nem odvasodnak kellően, így e madárfaj költésének elősegítése végett Koncz-Bisztircz Tamás a Bartók-rét délnyugati részén (0321/9 hrsz.) oszlopon elhelyezve 2, a Bartók-rét északi részét metsző villanyvezeték egyik Liliomos nádas laposától keletre, a Bartók-rétet északról határoló erdőtől (0321/23 hrsz.) délre lévő oszlopán szintén további 1 (0321/18 hrsz.) (ebben 2024-ben volt költés), valamint a szintén a Bartók-rét északi

részen futó villanyvezeték egyik oszlopára a KNPI munkatársa Molnár László a Bartók-rét keletebbi, juhval legeltetett részén további 1 szalakótaodút helyezett el. Emellett cél volt a vörös vércse (*Falco tinnunculus*) és a kék vércse (*Falco vespertinus*) költésének elősegítése is a Bartók-réten lévén számukra e gyepterület szintén alkalmas táplálkozóhely, de a varjú- és szarkafészkek hiánya (lévén eme vércsék nem építenek fészket, hanem a varjak, szarkák fészkeit foglalják el) miatt költésük e területen nem volt jellemző, ami miatt Koncz-Bisztircz Tamás a Bartók-rét délnyugati részére (0321/9 hrsz.) elhelyezett oszlopon nemcsak szalakótaodút, de egy vércse költőláda is elhelyezett, amit egy vörös vércse-pár birtokba is vett, az ott sikeresen költött is, mi közben emellett ő egy további vércseládát is elhelyezett keletebbre a Bartók-rét északi szélén futó villanyvezeték egyik oszlopán a gyepterület középső-nyugati részén. Emellett a Bartók-rét északi részén futó villanyvezeték villanykaróin, a védett természeti terület erdeiben, facsoportjaiban (lásd a Bartók-rétet északról övező erdősáv (lásd a 0321/23 hrsz. 83/B, E erdőrészletek nemes nyarasai, az SZE 42, 43 akácok és a 83/F erdőrészlet fehér nyaras-akácosa), a Bartók-rét nyugati szélén lévő akác- és fehér nyaras facsoportok (0321/10 hrsz., 0321/9 hrsz. északnyugati nyúlványa), illetve a Keselyes-dűlőben lévő felhagyott homokbánya (0322/66 hrsz.) facsoportjai, az azt délről övező erdők (levágott, de újrasarjadó 0322/38 hrsz. (91/A erdőrészlet), a meghagyott 0322/57 hrsz. állományai), főleg azok nyarasaiban) további szalakótaodút, vércseládák elhelyezése is javasolt. A kihelyezett odúkat a villanyoszlopok, villanyvezeték karbantartása során is meg kell őrizni, költési időszakban körülöttük a költést veszélyeztető, zavaró tevékenység nem végezhető. A költőodúk kihelyezése, s a fenti korlátozások a szalakóta, a vércseládák kihelyezése a kék és vörös vércse Csongrád környéki, e tájban lévő populációinak megőrzését, fenntartását, a Bartók-réten való hosszútávú költés célú megjelenését, jelenlétét szolgálja. A szalakótaodúk, vércseládák karbantartását, állagmegóvását, tisztítását (lásd azokban felhalmozott ürülék, rothadó költőanyag, táplálékmaradványok eltávolítása) Koncz-Bisztircz Tamás, a Környezet- és Természetvédők Csongrád Városi Egyesülete és a Kiskunsági Nemzeti Park Igazgatóság illetékes természetvédelmi őre (Molnár László), a villanyoszlopokon lévőknél az áramszolgáltató is egymással koordinálva, egyeztetve, közösen végzi, amely szintén a fenti madarak helyi állományainak fenntartását, megőrzését, a Bartók-réten való hosszútávú költés célú megjelenését, jelenlétét szolgálják, mert e madarak csak a megfelelő állapotú (nem lékes, nem sérült) odúba, költőládaiba költenek bele, mi közben azok időszakos tisztítása (lásd azokban felhalmozott ürülék, rothadó költőanyag, táplálékmaradványok eltávolítása) az azokban elszaporodó, a költő madarakra, fiókákra veszélyt jelentő, azok megbetegedését okozó - s így e madarak költési sikerét, fiókanevelését, egészségét veszélyeztető - kórokozók, kártevők visszaszorítását szolgálja.

A Bartók-rétet északról övező erdősávban (lásd 0321/23 hrsz. 83/B, E erdőrészletek nemes nyarasa, az SZE 42, 43 erdőrészlet akácosa, 83/F erdőrészlet fehér nyaras-akácosa), a Bartók-rét nyugati szélén lévő facsoportok (0321/9-10 hrsz-ok), a 0322/57, 66 hrsz. motocrosspálya fehér nyaras facsoportok, a Keselyes-dűlő felhagyott homokbányájának déli részén lévő 0322/38 hrsz. (91/A erdőrészlet) fehér nyaras megőrzése az erdei és ligetes tájszerkezetet kedvelő madarak táplálkozása és költése szempontjából is fontos, de az odvas fák hiánya miatt a fenti faállományoknál az odúlakó madarak költését és a denevérek szaporodását, pihenését, telelését nehezíti, ezért az odúlakó madarak megtelepítése miatt eme erdőkben madárodúk, a denevérek szaporodásának, pihenésének, telelésének elősegítése végett denevérládák is telepíthetők. A Bartók-réttől északra lévő erdő déli szélén két odúlakó

énekesmadarak megtelepedését is elősegítő B-odút telepített Koncz-Bisztricz Tamás. Eme madárodúk, denevérládák karbantartását, állagmegóvását, tisztítását (lásd azokban felhalmozott ürülék, rothadó költőanyag, táplálékmaradványok eltávolítása) Koncz- Bisztricz Tamás, a Környezet- és Természetvédők Csongrád Városi Egyesülete és a Kiskunsági Nemzeti Park Igazgatóság illetékes természetvédelmi őre (Molnár László) egymással koordinálva, egyeztetve, közösen végzi, amely szintén az odúlakó énekesek, denevérek helyi állományainak fenntartását, megőrzését, az odúlakó énekesmadarak eme védett terület fásszárú vegetációjában való hosszútávú költés célú, a denevérek hosszútávú pihenés-, szaporodás- és telelész célú megjelenését, jelenlétét szolgálják, mert eme állatok csak a megfelelő állapotú (nem lékes, nem sérült) odúba, denevérládákban telepsznek meg, mi közben azok időszakos tisztítása a bennük elszaporodó, a költő madarakra, fiókákra, denevérekre és azok utódaira veszélyt jelentő, azok megbetegedését okozó - s így e madarak, denevérek szaporodási sikerét, egészségét veszélyeztető - kórokozók, kártevők visszaszorítását szolgálja.

2.7. Vízgazdálkodás fenntarthatóságát, s ez által a védett természeti értékek megőrzését szolgáló intézkedések, javaslatok, korlátozások

Szabályozható vízvisszatartás, a csatorna időszakos duzzasztása javasolt a Felső-csatorna legfelső, Bartók-rétet megcsapoló szakaszán, törekedni kell a Felső-csatornában (különösen annak legfelső szakaszán) a vízmegtartásra e csatorna vízpótlásával (ami a levezetett belvizekből, csapadékvízből, kivételesen a lejtési viszonyok miatt kevésbé megvalósíthatóan, legfeljebb zárt csőrendszerrel, szivattyúk közbeiktatásával a Tiszából származhat), a meglévő műtárgyak (zsilipek, tiltók) rekonstrukciójával, újak elhelyezésével, azok helyének megtervezésével - s ez által a Felső-csatorna vizének Bartók-rét felé eső felsőbb szakaszára való visszaduzzasztásával, s ez által a talajvízszint emelésével a Bartók-rét direkt csatornából való felszíni elöntését mellőzve - a Bartók-rét szélbarázdáiban (0321/10, 17, 18, 24, 25, 26 hrsz-ok északi része, 0321/23 hrsz. déli széle, 0321/6, 27 hrsz-ok) lévő lápi és szikes élőhelyek, azok védett növényeinek vízellátásának, a védett réti csík, kétéltűek, vízisikló, mocsári teknős, parti madarak, gázlómadarak, nádasok madarainak életfeltételeinek javítása, azok hosszútávú fenntartása végett figyelembe véve a klímaváltozással (globális felmelegedéssel) minden évszakban emelkedő hőmérsékletet, fokozódó párolgást, csökkenő, egyenetlenebbé váló csapadékbevételt, s az emiatt általánosan eme védett természeti területen is a Bokrosi-homokhát felől érkező talajvízáramlások gyengülése miatt is egyre csökkenő talajvízszintet, a Felső-csatorna száraz állapotában talajvízszintet megcsapoló hatását. A Bartók-rét szikes és lápi jellegű gyepei, azok védett növényei egyedül a talajvízszint szinten tartásával, emelésével tarthatók fenn, mert kialakulásuk, vízutánpótlásuk a felszín alatti vizekből származik, ezért felszíni elöntéssel e gyepek és azok védett növényei nem tarthatók fenn. A felszíni elöntések és azok jelentős tápanyagterhelése (lásd környező szántók, szőlők, gyümölcsösök trágyázása, tanyák, telephelyek szennyvízszikkasztása) a Bartók-rét gyepeinek gyomosodását, jellegtelenedését, szikeseinek kilúgozódását, nádasodását okozhatná, ami a jövőben is elkerülendő, így felszíni elöntéssel - pl. a Felső-csatorna vagy az abba torkolló árkok - vizének felszíni kiöntésével a Bartók-rét vízellátottsága természetvédelmi szempontból nem javítható, nem pótolható, erre csak a talajvízen át van lehetőség (hisz a lápi és a szikes élőhelyek kialakulása, fennmaradása is a talajvízszinttől függ, az által és nem a felszíni vizek által befolyásolt) például a csatornában, árkokban történő medertározással, amelyek ellennyomó

medenceként a talajvízáramlásokat eme rét felé visszaduzzasztják, mi közben víztelt állapotukban eme árkok, csatornák medréből is történik vízelszívargás a Bartók-rét talajvizébe. Így hosszabb távon a Felső-csatorna legészakabbi 0322/54 hrsz-ra eső szakaszán - akár eme csatorna e védett természeti terület Bartók-rét mozaikjának déli szélével határos északi végén (0321/26 hrsz. déli szélénél) - új, szabályozható vízviasszatartó műtárgy elhelyezése javasolható. Ugyanezen csatorna vagy akár a Bartók-rét északi szélére eső 0321/22 hrsz. és déli szélére eső 0321/21 hrsz. árok is részben vagy egészben betemethető a fenti céllal - de minimum eme két árokban a medertározás javasolt -, de mivel az átlag feletti csapadékbevitelű években a víztöbblet nemcsak a gazdálkodást, de a lápi és szikes élőhelyek és az azokon előforduló védett növények fennmaradását is veszélyeztetheti (lásd a víztöbblet a nádasok terjeszkedését segítő), így a szabályozható vízmegtartás, a meglévő csatornák, árok részbeli megtartása inkább javasolható, de azok üzemeltetését a klímaváltozással fokozódó vízellátottságbeli szélsőségekhez kell igazítani rugalmasan az adott év csapadék- és belvízviszonyait figyelembe vételével. Mindennek célja a Bartók-rét lápi és szikes élőhelyeinek, az azokon előforduló védett növények és állatok életfeltételeinek (az azok megjelenését, fennmaradását alapvetően befolyásoló talajvízszint szinten tartása, süllyedésének megakadályozása, csapadékosabb időszakokban emelése) hosszútávú biztosítása, fenntartása, javítása a klímaváltozás (globális felmelegedés) során a fokozódó párolgás, emelkedő hőmérsékletek, csökkenő, egyenetlenné váló csapadékbevitel mellett csökkenő talajvízszint, illetve a vizsgált terület tágabb környezetében jellemző csatornák talajvízszintet csapoló hatása és a felszín alatti öntözés és ivóvízcélú vízkivétel mellett, azok negatív, talajvízszintet csökkentő - s ezért a fenti lápi és szikes élőhelyek, azok védett növényeinek és állatainak fennmaradását, fenntartását veszélyeztető - hatásának kompenzálására, kiküszöbölésére.

A Batsányi János Gimnázium kutatódiákcsoportha Tábori Levente és Tábori Leventéné vezetésével, a helyben gazdálkodó, a Bartók-rét nyugati részének tulajdonosát jelentő - így a talajvízszint-csökkenéssel, a Bartók-rét megindult kiszáradásával közvetlenül érintett - Kocsis Endre és a Környezet- és Természetvédők Csongrád Városi Egyesületének együttműködésével ***a Bartók-rét déli szélén lévő 0321/21 hrsz. árok nyugati végén 80 cm magasságú faraklapokból készült tiltó (gátalás) került elhelyezésre*** a víz eme jelenleg is száraz - de jellemzően száraz - árokban való viasszatartására, amely kialakítás mellett ilyen magasságban eme árokban keleti irányban az árokban tározódhat a víz, amely megemeli a Bartók-rét azzal párhuzamos déli szélén lévő szélbarázdában - az azokban lévő mocsárréteken, szikes réteken, s az ott lévő védett növényállományoknál (mocsári kosbor, mocsári nősőfű, hússzínű ujjaskosbor) - a talajvíz szintjét eme talajvízhatásnak kitett élőhelyek és azok védett növényeinek fennmaradását, fenntartását csapadékosabb időszakokban elősegítve, akár sekély elöntéseket is okozva (ami kedvező a kétéltűek, a réti csík táplálkozása, szaporodása, a vízisikló, a parti madarak, a fehér gólya, a szürke gém és a nagy kócsag táplálkozácélú megjelenése szempontjából), ám az esetleges (évtizedek óta nem látott) vízfelesleg eme tiltó fölött továbbra is lefolyhat a Felső-csatorna 0322/54 hrsz-ra eső északi vége (kezdete) felé, amellyel megakadályozható kivételesen csapadékos, belvizes években a Bartók-rét lápi és szikes élőhelyeinek - az ott előforduló fenti védett növények termőhelyeinek - elnásodása, s ez által a sekély elöntésű gyepeket kedvelő állatok (különösen a parti madarak, de a fenti többi sekély elöntést kedvelő állat) életfeltételeinek romlása.

A Bartók-rétet (Ibolyás) északról határoló 0321/22 hrsz. vak árokból csak a tájidegen fák távolíthatók el, az őshonos cserjék és fák megőrzendők, mert ez is a vízviasszatartást, a

helyben lehullott csapadék megtartását segíti, ami elengedhetetlen a Bartók-rét szélbarázdájában (Ibolyás) lévő zsombéksásosok, magassásrétek, üde láprétek, mocsárrétek és szikes rétek, valamint az ott előforduló keskenylevelű gyapjúsás, mocsári nőszőfű, hússzínű ujjaskosbor, mocsári kosbor élőhelyeinek, életfeltételeinek megőrzéséhez, a védett réti csík, kétéltűek, vízisikló, mocsári teknős, parti madarak, gázlómadarak, nádasok madarainak életfeltételeinek javításához, azok hosszútávú fenntartásához, mi közben a megmaradó fák a fákhoz kötődő ligetes tájszerkezetet kedvelő és erdei madarak táplálkozó- és költőhelyei, a zöld levelibéka élőhelyei maradhatnak, ami e madarak hosszútávú táplálkozás- és költéscélú jelenlétét, szaporodási sikerét, s így populációinak e területen való hosszabbtávú jelenlétének biztosítását, fennmaradását, fenntartását teszik lehetővé.

Járulékos árkokkal, csatornákkal nem vezethető el felszíni víz a Bartók-rét üde gyepeiről (0321/10, 17, 18, 24, 25, 26 hrsz-ok északi része, 0321/23 hrsz. déli széle, 0321/6, 27 hrsz-ok, 0321/13 hrsz. délkeleti része) vagy épp a Keselyes-dűlő felhagyott homokbányájának legmélyebbfekvésű területeiről (0322/66 hrsz. nyugati része), azokon talajvizet párologtató, felszínbe mélyített mesterséges tavak sem alakíthatók ki, mert az nem szolgálja, sőt az a vízelvezetés révén veszélyezteti a Bartók-rét szélbarázdáiban (0321/10, 17, 18, 24, 25, 26 hrsz-ok északi része, 0321/23 hrsz. déli széle, 0321/6, 27 hrsz-ok) lévő lápi (üde láprétek, magassásrétek, zsombéksásosok, mocsárrétek) és szikes élőhelyek (szikes rétek), azok védett növényeinek (mocsári kosbor, hússzínű ujjaskosbor, mocsári nőszőfű, keskenylevelű gyapjúsás, kistűsző aszat) vízellátását, a védett réti csík, kétéltűek, vízisikló, mocsári teknős, parti madarak, gázlómadarak, nádasok madarainak életfeltételeinek hosszútávú fenntartását, eme növények, állatok, s talajvízhatásnak kitett élőhelyeik hosszútávú jelenlétét, megjelenését.

A Bartók-rét (Ibolyás) szélbarázdája (0321/17, 18, 24-25, 26 hrsz-ok északi része, 0321/6, 23, 27 hrsz-ok) körül - s különösen a Bartók-rét (Ibolyás) északi szélétől számított -200 m-en belül semmilyen intenzív, jelentős volumenű talajvizet felhasználó vízkivétel (pl. öntözővíz), talajvízszintig vagy az alá mélyülő bánya, tó létesítése nem engedélyezhető a Bartók-rét szélbarázdájában lévő talajvízhatás alatt álló zsombéksásosok, magassásrétek, üde láprétek, mocsárrétek és szikes rétek – és az azokon előforduló védett keskenylevelű gyapjúsás, mocsári nőszőfű, hússzínű ujjaskosbor, mocsári kosbor, kistűsző aszat – ökológiai vízigényének megőrzése, eme élőhelyek és azok fenti védett növényeinek, illetve a védett réti csík, kétéltűek, vízisikló, mocsári teknős, parti madarak, gázlómadarak, nádasok madarainak életfeltételeinek - vízellátottságának - hosszútávú megőrzése, fenntartása miatt. A Bartók-réttől északra történő talajvizet megcsapoló vízkivétel a regionális talajvízáramlások megcsapolása által a fenti élőhelyek és védett növények, állatok állományainak fennmaradását, fenntartását - azok vízellátottságát - különösen veszélyeztethetné, így ilyen ott különösen nem javasolt a Bartók-rét vízutánpótlását, az azt tápláló talajvízáramlásokat figyelembe véve.

Tilos a Bartók-rét (Ibolyás) szélbarázdájában (0321/17, 18, 24-25, 26 hrsz-ok északi része, 0321/6, 23, 27 hrsz-ok) és a Keselyes-dűlői felhagyott homokbánya lápi élőhelyeinél (0322/66 hrsz. nyugati része) a felszín bármilyen további mélyítése, a felszín talajvízszint alá, vagy azt közelítő mesterséges mélyítése - így ilyen módon csapadékvíztározó vagy bármilyen víztározó - kialakítása, azaz nem lehet a térszín mélyítésével (tározóásással) a csökkenő talajvízszint után menni, hanem a talajvízszint csökkenését kell megállítani, vagy azt kell a felszín közelébe emelni különböző műszaki megoldásokkal. A felszín mélyítése tározó ásásával a talajvízszint alá vagy azt megközelítően egy részt destruktív, mert az megsemmisíti

a megóvni kívánt üde élőhelyeket (zsombéksásosok, magassásrétek, üde láprétek, mocsárrétek és szikes rétek) és az azokon előforduló védett növényeket (keskenylevelű gyapjúsás, mocsári nőszőfű, hússzínű ujjaskosbor, mocsári kosbor, kislefű aszat), azok termőhelyeit, mert így eme élőhelyek, védett növényelőfordulások helyén egy állandó vízborította, talajvízszintből táplálkozó nyílt vízfelszín - jobb esetben, lankásabb rézsűlejtés mellett azt határoló nádas vagy szikes mocsár - alakul ki, amely folyamatos párolgásával környezetében depressziós tölcserként továbbcsökkenti a talajvíz szintjét, így a környező fenti lápi és szikes - üde - élőhelyek további kiszáradását okozza, rontja az ahhoz kötődő állatok életfeltételeit, ami eme talajvízhatásnak kitett élőhelyek, azok védett növényeinek, állatainak (lásd védett réti csík, kételtűek, vízisikló, mocsári teknős, parti madarak, gázlómadarak, nádasok madarainak) hosszútávú fenntartása, megőrzése miatt mindenképp kerülendő.

2.8. Vadgazdálkodás a védett természeti értékek fenntarthatóságának szempontjából

A Bartók-rét gyepein előforduló hússzínű ujjaskosbor, mocsári kosbor, mocsári nőszőfű, kislefű aszat és keskenylevelű gyapjúsás (0321/6, 17, 18, 25, 26, 27 hrsz-ok északi része, 0322/6, 27 hrsz-ok), a Bartók-rétet északról övező 0321/23 hrsz. 83/F erdőrészlet fehér nyaras-akácosában előforduló bugaci nőszőfű, a Keselyes-dűlő felhagyott homokbányájának nyugati (0322/66 hrsz.) részén lévő védett hússzínű ujjaskosbor, mocsári kosbor, mocsári nőszőfű állományainak megőrzése, kitűrásának elkerülése miatt **a vaddisznó-állomány aktív szabályzására van szükség**, annak túltartása a védett területen szigorúan tilos.

A Bartók-rét gyepein előforduló hússzínű ujjaskosbor, mocsári kosbor, mocsári nőszőfű, kislefű aszat és keskenylevelű gyapjúsás (0321/6, 17, 18, 25, 26, 27 hrsz-ok északi része, 0322/6, 27 hrsz-ok), a Bartók-rétet északról övező 0321/23 hrsz. 83/F erdőrészlet fehér nyaras-akácosában előforduló bugaci nőszőfű, a Keselyes-dűlő felhagyott homokbányájának nyugati (0322/66 hrsz.) részén lévő védett hússzínű ujjaskosbor, mocsári kosbor, mocsári nőszőfű állományokban és azok környezetében szórók és vadetető elhelyezése tilos, mert a vadak taposása, a kihelyezett takarmány tápanyagtöbblete gyomosodást okozhat, e védett növények állományait visszaszoríthatja.

A Bartók-rét gyepein (0321/6, 9, 10, 15, 17, 18, 25, 26, 27 hrsz-ok, 0321/13 hrsz. délkeleti és nyugati része, 0321/24 hrsz. déli része), a Bartók-rétet északról övező erdősávban (lásd 0321/23 hrsz. 83/B, E erdőrészletek nemes nyarasa, az SZE 42, 43 erdőrészlet akácosa, 83/F erdőrészlet fehér nyaras-akácosa) illetve a Keselyes-dűlő felhagyott homokbányáját délről határoló 0322/38 hrsz. (91/A erdőrészlet) fehér nyarasban a vadászatra jogosultak továbbra is vadászhatnak, e területek továbbra is a területileg illetékes vadásztársaság vadászterületei maradhatnak. A vadászható vadfajokat, azok vadászati idejét, a vadászatra való jogosultságot a vadászatra vonatkozó jogszabályok szabályozzák továbbra is, e tekintetben további szigorítás nem szükséges e védett természeti területen. Ugyanakkor a Keselyes-dűlő felhagyott homokbányájának motocrosspályája (0322/57, 65, 66 hrsz-ok) annak bekerítésével a vadászterületből kiesett. Mivel a Keselyes-dűlő felhagyott homokbányájában lévő motocrosspálya (0322/57, 65, 66 hrsz-ok) használata és a vadászati tevékenység egyszerre, párhuzamosan egy időben veszélyes), így amennyiben a vadászat e hrsz-okat, a 0322/38 hrsz. (91/A erdőrészlet) fehér nyarast vagy az azokkal közvetlen szomszédos parcellákat (lásd a motocross pályától keletre lévő 0317/91, 136 hrsz. szőlők, 0317/48 hrsz. 91/B erdőrészlet

akácosa, a motocross pályától északra lévő 0322/35, 36, 55 hrsz. szántók, a motocross pályától nyugatra lévő 0322/3 hrsz. tanyahely, 0322/61, 63 hrsz. parlag, 0322/25, 26, 27, 32, 33, 43, 59 hrsz. szántók) érinti, akkor a vadászatra jogosultnak a crosspálya tulajdonosával egyeztetnie kell a vadászat idejéről, arról a tulajdonost tájékoztatni kell.

Zajhatása miatt **vadászat nem javasolt** a Bartók-rét gyepein (0321/6, 9, 10, 15, 17, 18, 25, 26, 27 hrsz-ok, 0321/13 hrsz. délkeleti és nyugati része, 0321/24 hrsz. déli része), a Bartók-rétet északról övező erdősávban (lásd 0321/23 hrsz. 83/B, E erdőrészletek nemes nyarasa, az SZE 42, 43 erdőrészlet akácosa, 83/F erdőrészlet fehér nyaras-akácosa), illetve a Keselyes-dűlő felhagyott homokbányájának területén (0322/57, 65, 66 hrsz-ok, 0322/38 hrsz. (91/A erdőrészlet) fehér nyaras) **a madarak március 15-július 15 közti költési időszakában** a madarak nyugalmanak, költésének, fiókanevelésének sikerességének biztosítása - s ez által populációik hosszútávú fenntartása, megőrzése - végett. *Különösen nem javasolt vadászat a Bartók-rét keleti szélén költő fehér gólya fészkeinek közelében* (lásd a védett terület 0321/6, 13, 15 hrsz-ainak gyepein, 0321/13 hrsz. középső és északi részének szántóján, a 0321/23 hrsz. 83/F erdőrészletének keleti részén, illetve a védett területtől északra a 7140, 7146, 7147, 7148, 7149, 7156, 7143, 7219, 7220, 7221, 7222, 7223, 7224, 7225, 7226 hrsz-okon) *annak április 15-július 15 közti; a Keselyes-dűlő felhagyott homokbányájában* (0322/66 hrsz. keleti része) *költő gyurgyalagok közelében* (a védett területre eső 0322/57, 66 hrsz-ok, 0322/38 hrsz. (91/A erdőrészlet) fehér nyarasban, illetve attól északra a 0322/35, 36, 55 hrsz. szántókon, keletre lévő 0317/91, 136 hrsz. szőlőkben, 0317/48 hrsz. 91/B erdőrészlet akácokban) *azok május 1-augusztus 15 közti, illetve a Bartók-rét délnyugati részén* (0321/9 hrsz.) *és a Bartók-rét északi részét metsző villanyvezetéken elhelyezett szalakótaodú és az utóbbinál elhelyezett vércseköltőládák körül a szalakóta május 15-július 15 közti és a vércsék április 15-augusztus 15 közti költési időszakában különösen a több költőláddal, odúval érintett villanyvezeték menti Bartók-rét északi részén* (0321/6, 13, 15, 17, 18, 25, 26, 27 hrsz-ok gyepei, 0321/23 hrsz. 83/F erdőrészlet fehér nyaras-akácosa), *amennyiben a fenti helyeken vannak költések.*

A Bartók-rét gyepein (0321/6, 9, 10, 15, 17, 18, 25, 26, 27 hrsz-ok, 0321/13 hrsz. délkeleti és nyugati része, 0321/24 hrsz. déli része), az Ibolyás nádasában (0321/24 hrsz.), a Bartók-rétet északról övező erdősávban (lásd 0321/23 hrsz. 83/B, E erdőrészletek nemes nyarasa, az SZE 42, 43 erdőrészlet akácosa, 83/F erdőrészlet fehér nyaras-akácosa), illetve a Keselyes-dűlő felhagyott homokbányájában (0322/57, 65, 66 hrsz-ok, 0322/38 hrsz. (91/A erdőrészlet) fehér nyaras) a madarak és a környező tanyákon élő emberek nyugalma - a madarak költésének, fiókanevelésének sikerességének, nyugalmanak, s ez által is a költő madárállományok populációjának, annak szaporodási sikerének hosszútávú fenntartása miatt - miatt **vadászat este (jellemzően 19 órától reggel 8 óráig) nem lehetséges.** Az esti vadászat a hanghatások mellett balesetveszélyes és a lelőtt vad megtalálása is nehezebb, ami miatt szintén nem javasolt. Az esti vadászat különösen nem javasolt a madarak március 15-július 15. közti költési időszakában a madarak költési sikerének, s ez által állományaik hosszútávú megőrzésének, fenntarthatóságának biztosítása miatt.

A Bartók-rét gyepein (0321/6, 9, 10, 15, 17, 18, 25, 26, 27 hrsz-ok, 0321/13 hrsz. délkeleti és nyugati része, 0321/24 hrsz. déli része) – így a hússzínű ujjaskosbor, a mocsári kosbor, a mocsári nőszőfű, a kislefű, az aszat és a keskenylevelű gyapjúsás előfordulásával érintett mocsárréteken, üde lápréteken, magassárréteken, szikes réteken (0321/6, 17, 18, 25, 26, 27 hrsz-ok északi része, 0322/6, 27 hrsz-ok) - , **az Ibolyás nádasában** (0321/24 hrsz. északi része), a Bartók-rétet északról övező erdősáv keleti részén (a bugaci nőszőfűvet is tartalmazó

0321/23 hrsz. 83/F erdőrésztlet fehér nyaras-akácosában), a **Keselyes-dűlő felhagyott homokbányájának nyugati (0322/66 hrsz.) részén lévő** védett hússzínű ujjaskosbort, mocsári kosbort, mocsári nőszőfűt tartalmazó cserjésedő-erdősödő magassásréttel borított **mélyedésben és az azt övező, illetve a 0322/57 hrsz-on lévő fehér nyarasában nem létesíthető semmilyen intenzív vadtartó telep** (pl. vaddisznóskert, fácántelep) a vadtartás túró, taposó hatásának elkerülése - s ez által a fenti területek gyepeinek, védett növényeinek hosszútávú megőrzése, fenntartása - miatt, ami a fenti természetesebb gyepeket, erdők aljnövényzetét, a védett növényállományokat károsíthatná, ami különösen a hagymás-gumós fenti orchideák kitúrásának megelőzése miatt fontos. Vadtartótelep létesítésére potenciálisan a degradáltabb aljnövényzetű Bartók-rétet északnyugatról határoló 0321/23 hrsz. 83/B, E erdőrésztletek nemes nyarasában, az SZE 42, 43 erdőrésztlet akácosában, és a Keselyes-dűlő felhagyott homokbányáját délről határoló 0322/38 hrsz. (91/A erdőrésztlet) fehér nyarasban lenne lehetőség, de az aljnövényzet komolyabb taposásának, túrásának elkerülése, illetve az utóbbi fehér nyaras spontán felújulásának, felnövekedésének elősegítése miatt - eme őshonos fafaj propagulumainak megőrzése által - ez sem javasolt. Vadtenyésztés célú tájhasználat esetlegesen a Bartók-rét keleti részén lévő 0321/13 hrsz. szántójának helyén lehetséges, de ehhez ott fákat kellene telepíteni a vadnak megfelelő takarása - a környező tájból érkező antropogén zavarás mérséklése, a megfelelő vadbúvók biztosítása -, és árnyékolása - a vad fokozott hőterhelésének, párologtatásának elkerülése - végett. Az intenzív vadtartás ürülékéből képződő, talajba, lokális és regionális talajvízáramlásokba jutó tápanyagok sem kedvezőek a fenti gyepeknek, védett növényeknek, mert a gyomosodást, cserjésedést, erdősödést, illetve a mélyfekvésű, üde (csapadék összegyűlésére, talajvíz feltörésére alkalmas) térszíneken a nádasodást, gyomosodást, cserjésedést, erdősödést segítik, amivel nemcsak a fenti védett növények, de akár gyepek élőhelyeik is eltűnhetnek, állapotuk jelentősen romolhat, de e folyamatok nem kedvezőek a gyepekhez kötődő állatok (lásd fürgé gyík, pacsirták, billegetők, vakond, cickány, ligetes tájszerkezetet kedvelő egyes madarak) számára sem. A 0322/57, 65, 66 hrsz-okon a motocrossozáshoz kötődő zajhatások, emberi jelenlét sem kedvezne egy intenzív vadtartó telep kialakításának, de ez a jelenlegi tájhasználattal ellentétes is lenne. A megijedt kitörő állatok balesetveszélyt jelenthetnek a Keselyes-dűlő felhagyott homokbányájában folyó szabadidős tevékenységekre, annak biztonságos végzését veszélyeztethetik.

2.9. A bejárás, bemutatás, látogatás, oktatás fenntarthatósága, azzal kapcsolatos javaslatok, korlátozások, intézkedések

A Bartók-rét (0321/6, 9, 10, 13, 15, 17, 18, 24, 25, 26, 27 hrsz-ok) és az azt északról övező erdősáv (lásd 0321/23 hrsz. 83/B, E erdőrésztletek nemes nyarasa, az SZE 42, 43 erdőrésztlet akácosa, 83/F erdőrésztlet fehér nyaras-akácosa) és a Keselyes-dűlő felhagyott homokbányájának déli részén lévő 0322/38 hrsz. fehér nyaras (91/A erdőrésztlet) szabadon látogathatósága elősegíti a helyi lakosság - különösen a tanulók, fiatalok - számára e helyi jelentőségű természetvédelmi terület megismerését, ami a tudatformálás által környezettudatosabb gondolkodásra, cselekvésre ösztönözhet, ami e védett természeti terület - s Csongrád környékének más természeti értékének - megőrzését, fenntartását, lakosság általi károsodásának elkerülését is elősegíthető.

Ugyanakkor a Bartók-rét mélyfekvésű szélbarázdáinak (lásd 0321/17, 18, 25, 26 hrsz-ok északi része, 0322/6, 27 hrsz-ok) és a Keselyes-dűlő felhagyott homokbányájának (0322/66

hrsz.) legmélyebb nyugati részének látogathatósága azok késő ősztől tavaszig tartó előntése idején – a tűzegmohaszőnyeg, gyepek felszaggatásának elkerülése végett -, illetve az ott előforduló védett növényfajok (hússzínű ujjaskosbor, mocsári kosbor, mocsári nőszőfű, kislefű, keskenylevelű gyapjúsás) jellemzően május 1-július 15. közötti virágzásának idején csak korlátozottan (lehetőség szerint ne jelentős emberlétszámmal, kiscsoportosan vagy egyénileg), lehetőleg vezetővel (környező tanyatulajdonosokkal, a Környezet- és Természetvédők Csongrád Városi Egyesületének tagjainak szakvezetésével) javasolt a védett növények jelentősmértékű letaposásának elkerülése végett. **A fenti két érzékeny időszakban e mélyfekvésű, vizenyős gyepek legfeljebb csak gyalogosan közelíthetők meg, gépjárművekkel nem, azokat a meglévő földutakon, száraz gyepeken kell hagyni eme gyepek természetességének, állapotának megőrzése, az azokon előforduló növények kitaposásának, az ott előforduló állatok zavarásának megelőzése miatt.**

A látogatás, bemutatás, bejárás, megközelítés során a Bartók-réten (0321/6, 9, 10, 13, 15, 17, 18, 24, 25, 26, 27 hrsz-ok) és az azt északról övező erdősávban (lásd 0321/23 hrsz. 83/B, E erdőrészek nemes nyarasa, az SZE 42, 43 erdőrészlet akácosa, 83/F erdőrészlet fehér nyaras-akácosa), a 0322/65, 66 hrsz. gyepein, facsoportjaiban, a 0322/57 hrsz. meglévő és a 0322/38 hrsz. (91/A erdőrészlet) újrasarjadó fehér nyarasokban járulékos út, ösvény nem létesíthető a gyepek felszakadozásának, az erdők aljnövényzetének sérülése, a védett növények letaposásának, állományának csökkenésének, a csigák, kételtűek, hullók, kisemlősök elütésének, eltaposásának, a madarak zavarásának elkerülése végett, ami eme élőhelyek és azok védett növény és állatfajainak hosszútávú megőrzését, fennmaradását, fenntartását szolgálja.

Tilos a bejárás a fenntartási, természetvédelmi célú kezelési munkákat (nádvágas, invazív fajok irtása) kivéve a 0321/24 hrsz. északi részén lévő nádasba annak fragmentálódásának és az ott élő kételtűek, vízisiklók, mocsári teknősök eltaposásának, azok és a nádasban táplálkozó, költő madarak zavarásának elkerülése végett, amivel eme nádasok épsége, az ott élő fenti állatok nyugalma tartható fenn hosszútávon, ami populációik megőrzését, fenntartását szolgálja.

A Keselyes-dűlő felhagyott homokbányájának (0322/57, 65, 66 hrsz.) látogatása, bemutatása, az oda történő bejárás a megépített kerítés miatt csak a tulajdonosokkal előre egyeztetetten, őket értesítve lehetséges különösen a felszerelt kamerák mellett. **A Keselyes-dűlő homokbányáján lévő crosspálya használata a tulajdonosok tudta nélkül szigorúan tilos.** A crosspálya használatkor annak látogatása balesetveszélyes, az csak azon kívül lehetséges. Ugyanakkor eme kerítéssel való elzártság jelentősen hozzájárulhat a motocrosspálya gyepein, földkupacain, útrézsűiben költő gyurgyalagok, a motocross pályán lévő facsoportokon, erdőkben költő madarak költési, fiókanevelési sikeréhez, megelőzi az illegális fakivágást, de egyben elkerülhető a volt homokbánya 0322/66 hrsz. nyugati részén lévő magassárrétjeinek, az ott lévő védett hússzínű ujjaskosbor, mocsári kosbor, mocsári nőszőfű idegenek általi taposása, eme védett növények illegális, külső látogatók általi gyűjtése is, ami mind a fenti élőhelyek, növény- és állatpopulációk hosszútávú megőrzését, fenntartását szolgálják.

Ismertetőtábla elhelyezése ökoturisztikai és környezeti nevelési szempontból javasolt mind a Bartók-réten (leginkább a 0316/1 hrsz út mentén a 0321/9 hrsz. délnyugati csücskén - a 0321/3 hrsz tanya délkeleti csücskéhez közel (a Bartók-rét délnyugati csücskén)), mind a Keselyes-dűlő homokbányájánál (az azt keletről határoló 0318 hrsz. út mentén a védendő terület északkeleti csücskénél (pl. 0317/25 hrsz. tanya közelében vagy a 0322/57 hrsz

erdőfolt magasságában)) a jövőben pályázati pénzből, amihez megfelelő szakmai háttérrel a Környezet- és Természetvédők Csongrád Városi Egyesülete képes biztosítani, aki a terület bemutatását is kérésre vállalja.

A védett terület határait jelző természetvédelmi terület táblákat és azok oszlopait pályázati pénzből a Környezet- és Természetvédők Csongrád Városi Egyesülete biztosította. E táblák a Bartók-réten 4 sarkán (a 0316/1 hrsz. út mentén a 0321/13 hrsz. délkeleti csücskén (Bartók-rét délkeleti csücske, EOVS: 134207, Y: 730224) és a 0321/9 hrsz. délnyugati csücskén - a 0321/3 hrsz. tanya délkeleti csücskéhez közel - (a Bartók-rét délnyugati csücskén, EOVS: 154467, Y: 729249), az Ibolyás dűlő (0320 hrsz.) mentén annak 0374 hrsz. úthoz való csatlakozásánál (0321/23 hrsz. északnyugati csücskénél lévő akácok szélén, EOVS: 155010, Y: 729269) és a 0321/13 hrsz. északnyugati csücskével határos szakaszán, a fehér gólya fészkek közelében, a 7157 hrsz. út becsatlakozásánál (EOVS: 154402, Y: 73008)) kerültek elhelyezésre, de a Keselyes-dűlő homokbányájánál is elhelyezésre került két védettséget jelző tábla: az azt keletről határoló 0318 hrsz. út mentén a védett terület északkeleti (0322/65 hrsz. motocrosspálya északkeleti csücskénél (EOVS: 154012 Y: 730355)) illetve délkeleti csücskénél (a 0322/38 hrsz. délkeleti csücskénél (EOVS: 153690 Y: 730254)).

A Környezet- és Természetvédők Csongrád Városi Egyesületének polgári természetőr csoportja ellátja e védett természeti terület őrzését is együtműködve a helyi lakossággal, a KNPI illetékes természetvédelmi őrével (Molnár László) és az Önkormányzattal, ami szintén e védett természeti terület természeti értékeinek hosszútávú fenntartását, megőrzését szolgálja, mert az észlelt problémák egyből feltárássá kerülnek, s arra így megoldás is hamarabb születhet, ami a védett természeti értékeket veszélyeztető tényezők hatását mérsékelheti.

Védett fajok listája

1. Növények

bugaci nőszőfű (*Epipactis bugaciense*)
hússzínű ujjaskosbor (*Dactylorhiza incarnata*),
keskenylevelű gyapjúsás (*Eriophorum angustifolium*)
kisfészkes aszat (*Cirsium brachycephalum*)
mocsári kosbor (*Orchis laxiflora* ssp. *palustris*)
mocsári nőszőfű (*Epipactis palustris*)

2. Puhatestűek

éti csiga (*Helix pomatia*)

3. Ízeltlábúak

atalanta lepke (*Vanessa atalanta*)
imádkozó sáska (*Acrida hungarica*)
nappali pávaszem (*Inachis io*)
sisakos sáska (*Mantis religiosa*)

4. Halak

réti csík (*Misgurnus fossilis*)

5. Kétéltűek

barna ásóbéka (*Pelobates fuscus*)
barna varangy (*Bufo bufo*)
dunai göte (*Triturus dobrogicus*)
kecskebéka (*Rana esculenta*)
kis tavibéka (*Rana lessonae*)
mocsári béka (*Rana arvalis*)
tavi béka (*Rana ridibunda*)
vöröshasú unka (*Bombina bombina*)
zöld levelibéka (*Hyla arborea*)
zöld varangy (*Bufo viridis*)

6. Hüllők

fürge gyík (*Lacerta agilis*)
mocsári teknős (*Emys orbicularis*)
vízisikló (*Natrix natrix*)

7. Madarak

barázdabillegető (*Motacilla alba*)
barna rétihéja (*Circus aeruginosus*)
bíbic (*Vanellus vanellus*)
búbos banka (*Upupa epops*)
búbos pacsirta (*Galerida cristata*)
cigány csaláncsuk (*Saxicola torquata*)
cserregő nádiposzáta (*Acrocephalus scirpaceus*)
dankasirály (*Larus ridibundus*)
daru (*Grus grus*)
egerészölyv (*Buteo subbuteo*)
erdei fülesbagoly (*Asio otus*)
erdei pinty (*Fringilla coelebs*)
fehér gólya (*Ciconia ciconia*)
fekete gólya (*Ciconia nigra*)
feketerigó (*Turdus merula*)
fülemüle (*Luscinia megarhynchos*)
füsti fecske (*Hirundo rustica*)
gyurgyalag (*Merops apiaster*)
házi rozsdafarkú (*Phoenicurus ochruros*)
héja (*Accipiter gentilis*)
kakukk (*Cuculus canorus*)
karvaly (*Accipiter nisus*)
kék cinege (*Parus coerulea*)
kuvik (*Athene noctua*)
kerti rozsdafarkú (*Phoenicurus phoenicurus*)
mezei pacsirta (*Alauda arvensis*)
mezei veréb (*Passer montanus*)
molnárfecske (*Delichon urbica*)
nádi tücsökmadár (*Locustella luscinioides*)

nádirigó (*Acrocephalus arundinaceus*)
nagy fakopáncs (*Dendrocopos major*)
nagy goda (*Limosa limosa*)
nagy kócsag (*Egretta alba*)
őszapó (*Aegithalos caudatus*)
piroslábú cankó (*Tringa totanus*)
sárga billegető (*Motacilla flava*)
sárgalábú sirály (*Larus cachinnans*)
sárgarigó (*Oriolus oriolus*)
szalakóta (*Coracias garrulus*)
széncinege (*Parus major*)
szürke gém (*Ardea cinerea*)
tengelic (*Carduelis carduelis*)
töviszúró gébics (*Lanius collurio*)
vetési varjú (*Corvus frugileus*)
vízityúk (*Gallinula chloropus*)
vörös vércse (*Falco tinnunculus*)
zöldike (*Carduelis chloris*)

8. Emlősök

keleti sün (*Erinaceus concolor*),
korai denevér (*Nyctalus noctula*)
mezei cickány (*Crocidura leucodon*)
vakondok (*Talpa europaea*)